

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Kristýna Kocourková

Komentovaný překlad vybraných esejů ze sbírky *The Well and the Shallows* od G. K. Chestertona

An annotated translation of selected essays from the collection *The Well and the Shallows* by G. K. Chesterton

Praha 2024

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Brotánková, D.Phil

Poděkování

Děkuji především vedoucí diplomové práce Mgr. Šárce Brotánkové, D.Phil., za kritické a trefné připomínky a komentáře k překladům i studii a za pozitivní zpětnou vazbu, která mi vždy pomohla nabrat novou energii a nadšení do další práce. Ráda bych také poděkovala doc. PhDr. Václavu Vaňkovi, CSc. za skvělý seminář o ediční a redakční práci, který mi významně pomohl s přípravou poznámkového aparátu k překladu. Poděkování patří i mým rodičům a prarodičům za tolik potřebnou podporu v průběhu celého studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. července 2024

Kristýna Kocourková

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá anglickým spisovatelem G. K. Chestertonem, jeho literárním stylem a uplatněním tohoto stylu v esejích zaměřených na obranu křesťanství a katolictví. Klade si za cíl představit českému čtenáři autorovy texty, které dosud v překladu nebyly publikovány. Za tímto účelem byl vypracován překlad osmi esejů ze sbírky *The Well and the Shallows* (1935), doprovodná studie věnující se autorově literární tvorbě s důrazem na esejistickou apologetiku a translatologická analýza zkoumající hlavní problémy překladu a strategie jejich řešení v porovnání s paralelním překladem. Analýza se zaměřuje především na rozdíly v presupozicích původního anglického a současného českého čtenáře, autorovo užívání středníku a velkých písmen, větnou skladbu, zvukomalbu a metajazykovost. Práce vyzdvihuje důležitost vytvoření koncepce překladu založené na znalosti kontextu autorovy tvorby, dosavadní recepcí v české kultuře a jeho osobitého literárního stylu.

Klíčová slova

G. K. Chesterton, eseje, styl, překlad, recepce, překladatelské problémy, český jazyk, překladatelská analýza, apologetika

Abstract

The focus of this thesis is the English author G. K. Chesterton, his literary style and its application in essays defending Christianity and Catholicism. The goal is also to introduce Czech readers to a selection of Chesterton's works that have not yet been published in translation. This thesis consists of a Czech translation of eight essays from the collection *The Well and the Shallows* (1935), an accompanying study of Chesterton's works focusing on essays of apologetics and a translation analysis examining the main challenges of the translation and their solutions by two different translators. The analysis explores mainly the differences of the presuppositions of the original English reader and the current Czech reader, the author's usage of semicolons, capital letters, sentence structure, sound, and metalingual aspects of his work. The thesis emphasizes the importance of determining the concept of the translation based on the knowledge of the author's work, of how he is perceived in the Czech culture and the specificities of his writing style.

Key words

G. K. Chesterton, essays, style, translation, reception, translation complexities, Czech language, translation analysis, apologetics

Obsah

Úvod.....	6
1. Literárněvědná studie o G. K. Chestertonovi	8
1.1 Stručný životopis G. K. Chestertona	9
1.2 Chestertonův literární styl.....	11
1.3 Přehled díla G. K. Chestertona	13
1.4 Esejstika G. K. Chestertona	17
1.4.1 Chesterton, křesťanství a apologetika.....	20
1.5 Recepce G. K. Chestertona v českém kontextu	23
1.6 Obsah a kontext sbírky <i>The Well and the Shallows</i>	25
2. Problémy překladu.....	28
2.1 Reálie	30
2.2 Odkazy na literaturu.....	35
2.3 Ortografie.....	38
2.4 Literární jazyk G.K. Chestertona	42
2.4.1 Větná skladba.....	44
2.4.2 Zvukomalba	46
2.5 Metajazykovost a mnohoznačnost.....	48
2.5.1 Slovní hříčky.....	50
Závěr	54
Bibliografie	56
Přílohy.....	61

Úvod

Cílem této diplomové práce je překlad vybraných esejů ze sbírky *The Well and the Shallows* (navrhovaný překlad *Studna a mělčiny*) od britského spisovatele G. K. Chestertona. Konkrétně se jedná o úvodní sérii sedmi esejů pod názvem *My six conversions* (navrhovaný překlad *Mých šest konverzí*), kterou tvoří texty „The Religion of Fossils“ (navrhovaný překlad „Náboženství zkamenělin“), „When the World Turned Back“ (navrhovaný překlad „Když se svět obrátil“), „The Surrender Upon Sex“ (navrhovaný překlad „Kapitulace na poli sexuálním“), „The Prayer-Book Problem“ (navrhovaný překlad „Problém Knihy společných modliteb“), „The Collapse of Materialism“ (navrhovaný překlad „Zhroucení materialismu“), „The Case of Spain“ (navrhovaný překlad „Případ Španělska“), „The Well and the Shallows“ (navrhovaný překlad „Studna a mělčiny“). K těmto je přidán ještě esej „Babies and Distributism“ (navrhovaný překlad „Děti a distributismus“), který tematicky navazuje a rozvíjí myšlenku jednoho z už jmenovaných esejů.

Když jsem se rozhodovala ohledně tématu své diplomové práce, hned od začátku jsem věděla, že spíše než teorií či výzkumem se chci zabývat praktickým překladem a přinést do českého prostředí zajímavý a hodnotný text, ideálně v kvalitním zpracování. Při výběru díla k překladu jsem poměrně záhy zvolila esejistiku pro její intelektuální náročnost a tematickou rozmanitost. Samotné Chestertonovo jméno mi pak bylo v zásadě „sesláno z nebes“ – během několika dnů jsem na něj narazila v knize, článku a podcastu – a když jsem si potom o autorovi a jeho díle zjistila něco víc, bylo rozhodnuto. Do Chestertonova energického a charismatického stylu jsem se zamilovala na první přečtení a při výběru konkrétního díla k překladu jsem chtěla určitým způsobem navázat na svou bakalářskou práci, v níž jsem překládala současnou polemiku s ateismem hraničící s apologetikou, a zvolila si tentokrát explicitní apologetiku.

Témata, jimiž se texty zabývají, jsou – coby témata náboženská, etická a morální – stále aktuální, přestože od publikace esejů uběhlo už více než sedmdesát let. Domnívám se, že pro okruh křesťanský, a především katolicky zaměřených čtenářů by tyto texty mohly být

velice zajímavé a ráda bych je v budoucnu nabídla k publikaci například právě křesťanský zaměřenému nakladatelství. V úvahu by připadalo *Karmelitánské nakladatelství*, které v minulosti řadu Chestertonových děl už vydalo, nebo nakladatelství *Kalich*.

Teoretická část práce navazující na překlad sestává ze dvou hlavních kapitol. První kapitola se zabývá Chestertonovým životem a podává stručný přehled Chestertonovy tvorby, co se týče rozsahu a zaměření. Detailněji také zkoumá Chestertonův osobitý literární styl spolu s jeho charakteristickými rysy – metajazykovostí, paradoxem, metaforou. Dále se zaměřuji konkrétně na Chestertonovu esejistiku a apologetiku, jelikož překládaná sbírka je mezi posledními, které Chesterton vydal, a představuje tedy vyvrcholení jeho náboženského smýšlení. Jelikož Chesterton není v českém prostředí neznámou osobností, věnuji se také tomu, jak zde bylo jeho dílo přijímáno a jaký mělo vliv na českou literární scénu. V krátkosti také představuji sbírku *The Well and the Shallows* a její kontext.

Druhá kapitola práce se zabývá konkrétními překladatelskými problémy a výzvami, které bylo nutno při překladu řešit. Jedná se především o časovou a místní zakotvenost textů, metatextovost, interpunkci a velká písmena, větnou skladbu, zvukomalbu a metajazykovost včetně jazykového humoru. Vzhledem k tomu, že jeden neoficiální pracovní překlad daných esejů už existuje, zkoumám vlastní řešení ve srovnání s předchozím překladem a zaměřuji se na odlišné přístupy a strategie překladatelů. Tento přístup mi také dovolil vyzkoušet si, jaké je překládat poměrně starý text, u něhož už český překlad existuje a postup práce i etické problémy s tím svázané ve své práci reflektovat.

Veškeré citace původního textu jsou z vydání *The Well and the Shallows* od nakladatelství *Ignatius Press* z roku 2006. Citace původního textu jsou označeny zkratkou „EN,“ citace mého překladu zkratkou „P1“ a citace paralelního překladu zkratkou „P2.“ Kvůli ochraně autorských práv a dalších relevantních práv je paralelní překlad přiložen k práci pouze na USB disku jakožto **Příloha 4**.

1. Literárněvědná studie o G. K. Chestertonovi

„...popisují vám rozsáhlého pána, jenž prostorovým útvarem připomíná Viktora Dyka, má mušketýrské kníry a plachá, chytrá očka pod skřipcem a rozpačité ruce, jako mívají tlustí lidé, a vlající kravatu; je to zároveň dítě, obr, kudrnatý beránek a tur; má velkou brunátnou hlavu zamyšleného a vrtošivého výrazu a na první pohled ve mně budil ostych a prudkou náklonnost...“ (Čapek 1970, s. 145)

G. K. Chesterton je nepřehlédnutelnou postavou britské literární a kulturní scény. Pro současného Čecha je známý především pro svůj dobrosrdečný humor a stále populární detektivní příběhy, jejichž rozhlasové i televizní adaptace se těší veliké oblibě. Je také bezedným zdrojem aforismů a bonmotů, které u nás několikrát vyšly i knižně ve výběrech Alexandra Tomského. I v nich snad také nejjiskřivěji vyniká Chestertonovo slavné umění paradoxu, radost ze života a v dnešní době osvěžující důraz na zdravý rozum.

Nicméně od doby první republiky, kdy se v českém prostředí těšil největšímu zájmu, poněkud upadl v literárních sférách lehce do zapomnění – možná i právě kvůli svému specifickému stylu a zaměření. Na rozdíl od řady svých současníků, kteří se v důsledku první světové války, technologického pokroku a společenských změn vrhli do vzrušujícího a novátorského proudu modernismu, Chesterton se svou filozofií naopak obrací k tradičně středověkému ortodoxnímu katolictví. To se promítá jak do jeho beletristické tvorby, tak i do literatury faktu. Tato skutečnost samozřejmě může do určité míry omezovat okruh jeho čtenářů, ale na druhou stranu jej také činí konstantně aktuálním pro čtenáře křesťansky zaměřené. A právě pro ně mohou být nesmírně zajímavé Chestertonovy eseje, z nichž obrovské množství zůstává nepřeloženo.

V následujících kapitolách představím G. K. Chestertona a jeho dílo, přičemž stěžejními prvky, jimž se budu věnovat, jsou Chestertonův typický literární styl s důrazem na esejistiku a názorové, filozofické a teologické motivy, které jeho tvorbu výrazným způsobem definují a formují. Oporou mi kromě mé vlastní četby budou literárně-vědná a biografická díla jak z anglofonního, tak z českého prostředí. Pozornost budu věnovat také recepci Chestertona u nás a následně se zaměřím konkrétně na kontext sbírky *Studna a mělčiny* a na styl a poslání překládaných esejů.

1.1 Stručný životopis G. K. Chestertona

A přece tato rozložitá tělesnost jaksi odpovídala neobyčejnému a subtilnímu duchu, který ji až po tyto dny tak vydatně oživoval: duchu zároveň hravému a rytířskému, nezbednému a nesmírně moudrému, duchu básníka humoristy, polemika, filosofa, fantasy a hluboce věřícího katolika. (Čapek 1936, s. 7, dva dny po úmrtí

G. K. Chestertona)

Gilbert Keith Chesterton se narodil roku 1874 v londýnské čtvrti Kensington do středostavovské rodiny realitního makléře se spoustou uměleckých koníčků, zjevem pana Pickwicka a humorem pana Benneta (Chesterton, *Autobiography*, 1959, s. 10, s. 37). Byl pokřtěn do anglikánské církve, ačkoli jeho rodiče se řadili spíše k liberálnímu protestantskému proudu unitářství. Chodil do londýnské školy St. Paul's School, kde se spřátelil se spisovatelem a humoristou Edmundem Clerihew Bentleyem, autorem čtyřveršového biografického básnického útvaru zvaného clerihew, který Chesterton pomohl popularizovat.

Ve studiu pokračoval na Slade School of Art, University College London, přičemž zaměření jeho studia bylo malířství a ilustrátorství. Toto životní období Chesterton popisuje jako své nejtemnější; prožíval duchovní, filozofickou a existenciální krizi, zahrával si se spiritualismem a propadl se do tak hlubokého negativismu až nihilismu, že podle svých slov „poznal d'ábla.“ (Chesterton, *Autobiography*, 1959, s. 74) Studium nedokončil a místo toho započal svou novinářskou dráhu. Přestože se za svůj život věnoval mnoha různým literárním žánrům včetně románu, dramatu či poezie, sám se považoval vždy především za novináře: „A mezi mnoha dalšími žalostnými důvody, proč nejsem schopen být romanopiscem, je také fakt, že jsem vždy byl a podle všeho i vždy budu novinářem.“¹ (Chesterton, *Autobiography*, 1969, s. 289)

V roce 1899 propukla druhá búrská válka, během níž se Chesterton jednoznačně postavil na stranu Búrů. Nedlouho poté se setkal a spřátelil s novinářem a spisovatelem Hilairem Bellocem, jehož řečnické umění se rovnalo Chestertonovu. Chesterton a Belloc souzněli také co se týče mnohých společenských a filozofických témat; oba byli zastánci

---

¹ Vlastní překlad. Původní znění: „And among many more abject reasons for not being able to be a novelist, is the fact that I always have been and presumably always shall be a journalist.“ (Autobiography, 1969: 289)

distributismu, socioekonomické teorie vzniklé na základech katolické církevní sociální nauky, která se staví proti kapitalismu i komunismu a klade důraz na soukromé vlastnictví a drobné místní podnikání; oba byli hlasití zastánci křesťanství a (po Chestertonově konverzi) katolictví. To vše jim vysloužilo komickou přezdívku „Chesterbelloc,“ jíž je počastoval G. B. Shaw. Spolu i samostatně se také pouštěli do ostrých leč přátelských diskuzí a novinářské polemiky s dalšími významnými literáty té doby, především právě s G. B. Shawem a H. G. Wellsem. V roce 1901 se Chesterton oženil s Frances Bloggovou, která mu byla velkou oporou i v profesním životě, jelikož Chestertona s hlavou v oblacích držela alespoň trochu při zemi a starala se, aby mimo jiné nastoupil do správného vlaku a dorazil na správné místo. O rok později mu liberální deník *Daily News* nabídl týdenní sloupek a od roku 1905 začal psát pravidelný týdenní sloupek také do *The Illustrated London News*, ve kterém pokračoval třicet let.

Roku 1912 propukl v Británii politický skandál, takzvaná Marconiho aféra, v jehož odhalení se silně angažoval spisovatelův bratr Cecil Chesterton. Ve svém periodiku *The New Witness* obvinil vysoce postavené politiky ve vládě H. H. Asquitha z využití informace, že společnost Marconi Company od vlády získá velkou zakázku, k nákupu akcií americké odnože této společnosti, na čemž značně zbohatlí. Cecil Chesterton byl ředitelem společnosti zažalován pro urážku na cti, soud prohrál a musel zaplatit pokutu. Na G. K. Chestertona měly tyto události velký vliv, jelikož v něm vzbudily velkou skepsi a nedůvěru vůči státním institucím a současnému stavu britské demokracie. Během první světové války Chesterton těžce onemocněl a po zotavení převzal vedení Cecilova časopisu, jelikož jeho bratr narukoval. Z války už se bohužel nevrátil.

Roku 1922 Chesterton konvertoval ke katolicismu a o tři roky později navazuje na *The New Witness* založením vlastního periodika *G. K. 's Weekly*, které vydával až do své smrti. Zemřel v roce 1936 ve svém domově v Beaconsfieldu ve věku šedesáti dvou let.

Chesterton byl rok před svou smrtí nominován na Nobelovu cenu za literaturu. Jeho mohutné rozměry, plášť, pomačkaný klobouk, hůlka a doutník v ústech se staly symbolem veselého zdravého rozumu a jeho moudrost, názory, styl a humor inspirovaly celou řadu spisovatelů a osobností, mezi nimiž byli i C. S. Lewis, Mahátma Gándhí či Jorge Luis Borges. (Ahlquist 2024)

1.2 Chestertonův literární styl

„Slova pro něj nebyla neutrálními racionálními replikami, vnímal je jako konfety, bonbony, dělostřeleckou palbu,“² píše v úvodním slovu k Chestertonově *Autobiografii* Anthony Burgess. (Burgess 1969, s. 6) Slovní hravost je zcela evidentně jedním z hlavních rysů Chestertonova stylu a objevuje se v jeho dílech nezávisle na žánru – ať už jde o cíleně humoristický román, literární kritiku nebo esej o náboženství.

Jedním z jejích projevů je metajazykovost, často ve formě slovních hříček, hry s mnohovýznamovostí či podobným zněním slov, ale i aliterace. Tyto prvky do Chestertonových textů, které se často zabývají těžkými a vážnými tématy, vnášejí onu pověstnou lehkost, jiskřivost a humor, s nimiž si tohoto spisovatele čtenáři tak často spojují. Ve většině případů ovšem plní také další funkci: Chesterton s jejich pomocí odkrývá skutečnou podobu věci či nám je ukazuje z odlišného úhlu. Právě toto proplétání humoru se seriózními úvahami, u kterých bychom takové odlehčené vtípky nečekali, z Chestertona dělá geniálního spisovatele: valná většina jeho díla totiž nespadá pod krásnou literaturu, ale spíše pod žurnalistiku či esejistiku, a přesto jde o texty nesmírně originální co do formy, čtivé, zábavné a vyvolávající ve čtenáři silný estetický zážitek. Simon Jarvis o Chestertonově zacházení s vážnými tématy napsal, že pro tohoto literáta „záležitosti, které jsou skutečně vážné, nemají za povinnost postrádat humor, a dokonce by jim možná nemělo být povoleno ho postrádat.“³ (Jarvis 2018, s. 300–301) Více o tomto tématu hovoří kapitola 2.5.

Dalším typicky Chestertonovským rysem je samozřejmě paradox. Podíváme-li se na slovníkovou definici tohoto slova, zjistíme, že jde o „neočekávané, překvapující tvrzení, zdánlivě protismyslné a odporující běžným soudům, pokládáným za správné.“ (SSJČ) Onen prvek nečekanosti a překvapení, který hraje roli i u humoru použitého ve vážné situaci, se u Chestertona a jeho paradoxů snad projevuje tak silně i z důvodu, o kterém Jarvis hovoří jako o „šoku z ortodoxie.“⁴ (Jarvis 2018, s. 306) Jde o šok, který zažívá čtenář ukolébáný do pocitu bezpečí a obeznámenosti s tématem pomocí odlehčeného tónu

---

² Vlastní překlad. Původní znění: „He thought of words not as neutral rational counters, but as confetti, bonbons, artillery.“

³ Vlastní překlad. Původní znění: „...for Chesterton, what is truly solemn is not obliged to be humourless, and is not perhaps even permitted to be so.“

⁴ Vlastní překlad. Původní znění: „the shock of the orthodox“

a dobrosrdečného humoru, když tu se Chesterton najednou vytasí s tvrzením naprosto nečekaným, nicméně logickým.

Fakt, že paradox je tvrzení „odporující běžným soudům, pokládaným za správné“ nepochybně také přispěl k tomu, proč ho Chesterton užíval tak často. V době, kdy se křesťanství na západě začalo fatálně hroutit a i sama anglikánská církev se stávala čím dál liberálnější, je Chesterton takovým živoucím anachronismem; stává se nejen katolíkem, ale katolíkem skutečně ortodoxním, „on totiž jako by se vyloupl přímo z doby vrcholného křesťanského středověku, z období monumentálního objevu racionální filosofie a aristotelské metafyziky (Akvinský), stabilního společenského řádu před krizí papežství...“ (Tomský 2007, s. 6) S tím přirozeně přichází vnímání světa, které se radikálně liší od moderního úhlu pohledu, jenž ve společnosti začíná převládat. Dává tedy smysl, že velká část Chestertonových názorů a myšlenek odporuje běžným soudům, pokládaným společností za správné. Příkladem tohoto typu paradoxu je esej „Děcka a distributismus,“ v níž Chesterton argumentuje, že antikoncepce nepřináší lidem svobodu volby (kterýžto názor už tehdy ve společnosti začíná převažovat), ale naopak z nich na hlubší úrovni dělá otroky pomíjivé zábavy, kterou vám chce někdo prodat. Vzhledem k tomu, že od Chestertonova úmrtí uplynulo už více než osmdesát let a názory, které tehdy začínaly převládat, jsou v dnešním světě už pevně zakořeněné, zdají se dnes Chestertonova díla možná ještě paradoxnější než dříve.

Chestertonovo náboženství s jeho zálibou v paradoxech souvisí i dalším způsobem. Onu paradoxní protismyslnost a vnitřní rozpor totiž spisovatel vnímá jako základní a nedělitelnou součást křesťanství: Bůh je jen jeden, ale tvoří ho tři osoby; Kristus je zároveň Bůh i člověk; Ježíš na kříži volá, proč ho Bůh opustil – „jen v jediném náboženství to na chvíli vypadalo, že Bůh je ateista.“⁵ (Chesterton, *Orthodoxy*, 1909, s. 255–257). A to se týká nejen křesťanství, ale i „existence samotná v sobě nese nevyhléditelné rozpory, nemožné paradoxy.“⁶ (Chesterton, „Mr. Blatchford and my Neighbour,“ 1903, s. 5)

---

⁵ Vlastní překlad. Původní znění: „When the world shook and the sun was wiped out of heaven, it was not at the crucifixion, but at the cry from the cross: the cry which confessed that God was forsaken of God... [There is] only one religion in which God seemed for an instant to be an atheist.“

⁶ Vlastní překlad. Původní znění: „...there are incurable contradictions, impossible paradoxes in existence itself.“

Mezi význačné rysy Chestertonových textů, jako jsou metajazykovost a paradox, musíme zařadit také metaforičnost. Jeho díla vyloženě hýří obrazy, které na čtenáře vyskakují ze stránky a ilustrují v jeho mysli Chestertonova slova. Snad nejzjevnější je obraznost v Chestertonových esejích, kde ji oproti próze či poezii čtenář v takové míře neočekává. Právě zde je ovšem použita ke zkonkretizování mnohdy nesmírně abstraktních konceptů a myšlenek.

„Celá Chestertonova tvorba je nebývale metaforická, básník se považuje za středověkého kejklíře, který divokými a pitoreskními metaforami chce zaujmout diváka, aby mu s laskavým úšklebkem připomenul jeho osud mezi nebem a peklem. Metaforu u něho najdeme v próze a esejistice stejně často jako v jeho básních, snad i proto on sám tolikrát zdůrazňoval, že básník není jen ten, kdo píše verše, nýbrž ten, kdo vidí.“ (Tomský 2007, s. 12–13)

Ve své esejí o Chestertonově významu v anglické literatuře si toho všímá i Hilaire Belloc a popisuje tento aspekt přítelova stylu jako „jedinečnou schopnost pracovat s paralelismem. Bez ustání osvětloval a vysvětloval skutečnosti skrze přirovnání. To byla opravdu zbraň příznačná pro Chestertonova génia. Byla to jedna z věcí, která jemu samému byla dána a nikdo v jeho době se mu v ní ani nepřiblížil...“⁷ (Belloc, 1940) V překládaných esejích se těchto metafor vyskytuje celá řada. Chesterton například přirovnává protestanství ke zkamenělinám a ke sněhulákovi, křesťanství ke studni. A argument, že všechno, co náboženství vykonalo, se zakládá na psychické chorobě, zesměšňuje přirovnáním k hypotetickému scénáři, že vše, co souvisí se sklem, je způsobeno fiktivní psychickou poruchou „sklovicí.“

Těmto a dalším aspektům Chestertonova literárního stylu ve vztahu k překladu konkrétních esejů se bude věnovat druhá část práce.

1.3 Přehled díla G. K. Chestertona

Chesterton byl nesmírně plodným autorem, což jistě z velké části zapříčinilo jeho povolání novináře. Nicméně kromě článků, komentářů, esejů a sloupků do novin se věnoval také všemožným jiným formám a žánrům. Alexandr Tomský odhaduje, že

---

⁷ Vlastní překlad. Původní znění: „The third characteristic I note about his writing and thought is a unique capacity for parallelism. He continually illumined and explained realities by comparisons. This was really the weapon peculiar to Chesterton's genius. It was the one thing which he in particular had, and which no one else in his time came near to, and few in the past have approached.“

Chesterton napsal zhruba 4 000 článků pro 125 novin a časopisů, 11 románů či novel, více než 5 životopisů, 3 hry, 200 povídek, 360 básní (Tomský 2007, s. 6), a k tomu navíc knihy vyloženě filozoficko-teologické, cestopisné či polemické. Torbjørn Holt rozsah jeho díla hodnotí následovně:

„Coby autor detektivek se vyrovná Agathě Christie, coby humorista Oscaru Wildeovi, coby cestopisec Robertu Byronovi, coby křesťanský apologeta C. S. Lewisovi. Mimo to psal také životopisy, vědeckofantastickou literaturu, byl rovněž literárním kritikem, katolickým polemikem, historikem, ilustrátorem, křesťanským humanistou a společenským reformátorem – a často zastával několik těchto rolí najednou a v týchž knihách.“⁸ (Holt 2013, s. 647)

Přestože je Chesterton dnes pravděpodobně známější svou prózou, v knižní vazbě se poprvé objevil jakožto básník – v roce 1900 vyšly dvě sbírky jeho veršů, *Greybeards at play* a *The White Knight*. Jde o krátké knížky rozmarné a humorné poezie nonsensu doplněné neméně rozmarnými ilustracemi. V pozdějších letech se Chesterton pustil i do mnohem rozsáhlejších básnických projektů – složil například rozsáhlou epickou báseň *The Ballad of the White Horse* o vítězství krále Alfréda nad Dány v roce 878 či sbírku dvaceti sedmi náboženských básní *The Queen of Seven Swords* o panně Marii.

V roce 1901 následovala knižní vydání vybraných esejů na různá témata dříve publikovaných v *Daily News* a *The Speaker* pod názvy *The Defendant* a *Twelve Types*. První ze jmenovaných sbírek čítá osmnáct esejů, jež (jak název napovídá) jsou obhajobami nejrůznějších věcí – od nových vydání přes kostlivce až po porcelánové pastýřky. Sbíрка *Twelve Types* obsahuje dvanáct esejů o různých osobnostech většinou spojených s literaturou; najdeme zde literární kritiku Byrona, Popa, Rostanda či Charlotte Brontëové. Literární kritice spojené s vlastními názory se Chesterton věnoval i nadále v díle *The Victorian Age in Literature* a v řadě esejů. Chestertonově esejistice konkrétně se budu více věnovat v následující kapitole.

V roce 1903 vyšlo Chestertonovo do té doby nejrozsáhlejší dílo, životopis Roberta Browninga. Přestože se tato kniha na povrchu tváří jako životopis a obsahuje také literární

---

⁸ Vlastní překlad. Původní znění: „He was a writer of detective stories on a par with Agatha Christie, a humourist on a par with Oscar Wilde, a travel writer on a par with Robert Byron, and a Christian apologist on a par with C.S. Lewis. Besides this, he was a literary critic, a biographer, an author of science fiction, a Catholic polemicist, a historian, an illustrator, a Christian humanist, and a social reformer – and many of these things all at once, and in the same books.“

kritiku Browningova díla, Chestertonův přístup k těmto žánrům je výrazně neortodoxní, jak ostatně přiznává i sám: „Neříkám, že jsem napsal knihu o Browningovi, ale napsal jsem knihu o lásce, svobodě, poezii, mých vlastních názorech na Boha a náboženství (značně nevyspělých) a o několika mých teoriích týkajících se optimismu a pesimismu a naději světa...“⁹ (Chesterton, *Autobiography*, 1969, s. 99) V tomto duchu se nese většina takzvaných životopisů, které Chesterton za svůj život napsal – věnoval se osobnostem, jako například malíř G. F. Watts, spisovatelé Charles Dickens (k jehož dílu se Chesterton později vrátil ještě jednou), G. B. Shaw, William Blake, Chaucer, novinář William Cobbett, sv. František z Assisi či sv. Tomáš Akvinský. Chestertonův vlastní životopis *Autobiography* (publikovaný v roce 1936) se svým stylem od ostatních životopisů z jeho pera příliš neliší, jen je přirozeně osobnější. Pokud v něm čtenář hledá chronologický záznam spisovatelova života, bude zklamán. Jedná se spíše o rozsáhlou impresionistickou koláž silných a barvitých zážitků, které se Chestertonovi zaryly do paměti (kupříkladu dětské divadélko či letmé setkání s kardinálem Manningem), pocitů a nálad, které ho v životě provázely, a zábavných historek, ve kterých figurují různé literární či politické osobnosti (kupříkladu o tom, jak s G. B. Shawem hráli kovboje v nezveřejněném němém filmu) – to vše je samozřejmě provázáno autorovými filozoficko-náboženskými úvahami.

I na poli románu se Chesterton činil. Jako první vyšel v roce 1904 *The Napoleon of Notting Hill*, humorný – až quijotovský – příběh o demokracii a lidské povaze odehrávající se v roce 1984. O tři roky později vyšel Chestertonův nejznámější román *The Man Who Was Thursday*, z části detektivka, z části alegorie dotýkající se duality dobra a zla lidské existence, filozofických vlivů moderní doby na psychický stav člověka a vztahu Boha k realitě. Nábožensky laděný je i další román, *The Ball and the Cross*, ve kterém se s typicky chestertonovskou komičností dva muži – zosobňující jeden křesťanství a druhý ateismus – pokoušejí utkat v souboji, přičemž je jim v tom neustále bráněno. Chestertonova láska k životu jako takovému a radost z každodenních věcí nabírá nejkonkrétnější podoby v románu *Manalive*, kde Chesterton předvádí, jak „se dívat na

---

⁹ Vlastní překlad. Původní znění: „I will not say that I wrote a book on Browning; but I wrote a book on love, liberty, poetry, my own views on God and religion (highly undeveloped), and various theories of my own about optimism and pessimism and the hope of the world...“

běžné a očekávané překvapivým a fantastickým způsobem a jak vše vnímat správně – tedy vzhůru nohama.“¹⁰ (Ahlquist, 2024)

Jak už bylo zmíněno v předešlých kapitolách, mezi Chestertonovu čtenářsky nejpopulárnější tvorbu patří jeho detektivní povídky. Prvním publikovaným souborem byla v roce 1905 šestice povídek *The Club of Queer Trades*, které Chesterton sám ilustroval. Roku 1911 se ve sbírce *The Innocence of Father Brown* poprvé objevuje kněz a amatérský detektiv otec Brown. Chestertonův smysl pro nečekaný kontrast a paradox se ukázkově projevuje právě i v této na první pohled komické a nevinné postavě kněze, který ovšem světu a zlu, jež se v něm skrývá, rozumí lépe než mnoho takzvaných světáků. Dohromady vyšlo o otci Brownovi pět sbírek, přičemž jimi podle Davea Ahlquista Chesterton zásadně proměnil žánr detektivky zavedením motivu „domácí vraždy“ – kdy je celý děj a vyšetřování zločinu omezeno na určitý čas a místo, kde se vyskytuje určitý počet podezřelých, a čtenář i detektiv (nespoléhající na nadlidskou inteligenci) mají k dispozici tytéž stopy. Autor tak osvobodil žánr od nekonečných kopií Sherlocka Holmesa a dal vzniknout zlatému věku detektivky s postavami jako Hercule Poirot, slečna Marplová, lord Peter Wimsey či Nero Wolf. (Ahlquist 2024)

Chesterton ve své tvorbě neopomenul ani „prkna, která znamenají svět.“ V roce 1913 na opakované naléhání G. B. Shawa napsal svou první hru *Magic*, v níž se přirozeno a nadpřirozeno, pravda a iluze střetávají při kouzelnickém vystoupení. Hra byla uvedena v divadle London's Little Theatre, oblíbili si ji diváci i kritici a dočkala se uvedení také v Americe. (Ahlquist 2024) Později Chesterton napsal také drama *The Judgement of Dr. Johnson* o známém anglickém spisovateli a lexikografovi z osmnáctého století, k němuž byl často připodobňován, a veršovanou vánoční hru *The Turkey and the Turk*.

---

¹⁰ Vlastní překlad. Původní znění: „This novel is about seeing old things in a new way, of seeing common and expected things in a surprising and fantastic way, and of seeing all things the proper way – which is upside down, the way St. Peter saw them when he had the honor of being crucified in a topsy-turvy position.“

1.4 Esejistika G. K. Chestertona

Ian Ker ve své knize *The Catholic Revival in English Literature* charakterizuje Chestertona poněkud jiným způsobem, než ho vnímá Dale Ahlquist (s téměř bezmezným nadšením a obdivem vůči jeho literárním dílům), a zastává názor, že z literárního hlediska coby autor krásné literatury a básník není Chesterton nijak zvlášť významnou či přelomovou osobností. Vyzdvihuje ovšem Chestertona literárního kritika a autora nebeletristické prózy; řadí ho přitom na roveň například se Samuelem Johnsonem, Thomasem Carlylem, Johnem Ruskinem a Johnem Henrym Newmanem. (Ker 2003, s. 75) Toto se v zásadě shoduje s Chestertonovým vnímáním sebe sama jako novináře. Vzhledem k tomu tedy nepochybně stojí za to se konkrétně zaměřit právě na tuto část jeho díla, která má v drtivé většině případů formu eseje.

Tento literární žánr nabyl svého jména v šestnáctém století díky francouzskému filozofu Michelu de Montaigne. Ten tak nazval knihu textů, v nichž se pokouší zachytit své myšlenky. Název se ujal a stejně tak žánr samotný, ačkoli jeho forma je nanejvýš proměnlivá. Podle *The Cambridge Companion to the Essay* je nejčastěji popisován pomocí negativní definice: nejde o poezii ani fikci, vědecké pojednání ani autobiografii, přestože může obsahovat prvky vědecké metody či fakta, nepodává definitivní důkazy a nedá se mu naprosto důvěřovat. Je určitým začátkem dialogu, zpochybňuje, zamýšlí se. (Wittman a Kindley 2023, s. 1) Konkrétní formát se liší v závislosti na době a autorovi – esej může být poetický či polemický, dlouhý i krátký, psaný i mluvený (v dnešní době technologie umožnila esej ve formě videa), dokonce může mít i podobu filmu či fotografie.

Podívejme se tedy, jak vypadá esej v podání G. K. Chestertona. R. E. Tippin o jeho esejích píše, že jsou „hravě překomplikované,“¹¹ což považuje za snahu o to, aby na čtenáře jen nehrnul fakta a nedopouštěl se toho, co kritizoval u ostatních. (Tippin 2019, s. 397) Chestertonův specifický styl lze ale vysvětlit i jinak. Miles Schmitt jej přirovnává ke kostře obrovského dinosaura (přirovnání příhodně chestertonovské) – Chestertonův literární styl musel být dostatečně zvláštní a bizarní na to, aby „otřásl lhostejným světem

---

¹¹ Vlastní překlad. Původní znění: „playfully overwritten“

a přiměl ho uvědomit si životní pravdy, které vědomě zahodil.“¹² (Schmitt 1943, s. 73) Podobého názoru je i M. D. Hurley, podle něhož je jedním z hlavních rysů Chestertonových esejů prvek překvapení – jeho eseje „vždy fungují na stejném principu: říkají něco dostatečně překvapivého či to říkají dostatečně překvapivým způsobem na to, aby vyburcovaly čtenáře k životu.“¹³ (Hurley 2012, s. 57)

Čím je tedy tento zvláštní až dinosauří styl tvořen? Schmitt (1943) vypichuje několik rysů typických pro Chestertonovu esejistiku: kontrast, metaforu, aliteraci, hyperbolu (přehánění), epigram, důvtip a smích, žonglování s myšlenkami a slovy. Metaforičnost, kontrast, humor a slovní hravost (pod tento termín Schmitt řadí i paradox) už byly popsány v jedné z předchozích kapitol, takže se jimi zde už nebudu zabývat.

Aliterace je pro Chestertona skutečně typickým prvkem. V angličtině jde o prvek tradiční a často používaný v poezii i próze, nicméně u Chestertona ji najdeme skutečně na každém kroku, používá ji tak často a hojně, že za to byl i kritizován, a v eseji „An Apology to Buffoons“ (1935) se proti této kritice brání. Je to jeden z jeho nástrojů, kterým spojuje různé myšlenky či ideje, aplikuje důraz či dodává textu jazykový humor. Vzhledem k tomu, že pro češtinu není aliterace zdaleka tak přirozená a typická jako pro angličtinu, představuje při překladu zajímavý problém a budu se jí zabývat ve druhé části své práce.

Chestertonovo zaujetí všedními věcmi a jeho nadšení vůči nim nachází přirozené vyjádření v hyperbole. Esej dokáže napsat na jakékoli téma od sýru po křidu. Předměty každodenní potřeby v jeho textech nabývají ohromných mytologických rozměrů a stávají se metaforami hlubokých filozofických myšlenek. Hyperbolu ovšem používá i jako zbraň ve svých polemikách; názory, postoje a ideje svých protivníků podrobuje hypotetickým scénářům či překvapivým přirovnáním a dovádí je *ad absurdum*. Opět je to i způsob, jak čtenáře rozesmát – bylo by těžké se alespoň neusmát při představě reformátora Johna Knoxe, který by při pomýšlení, že by měl místo kříže uctívat hákový kříž „vybuchl jako dynamit.“ (Chesterton, *The Well and the Shallows*, 1935, s. 32)

---

¹² Vlastní překlad. Původní znění: „Chesterton had to shape his literary creation strange enough to shake some common sense back into men; and to jar a complacent world into the realization of the truisms of life which it had so willfully wastebasketed.“

¹³ Vlastní překlad. Původní znění: „But they always work by the same principle: of saying something surprising enough, or in a surprising enough way, to rouse the reader into life.“

Co se týče epigramu, není pochyb, že jej Chesterton dovedl k dokonalosti stejně jako Oscar Wilde. I v České republice koneckonců vyšly minimálně dva svazky naplněné čistě a jenom jeho epigramy – jednovětnými, ale výstižnými, vtipnými a velmi pravdivými výroky. V esejích dodávají textu silný důraz a pomáhají stěžejním myšlenkám vystoupat nad zamotaný labyrint paradoxů a přirovnání. Zvláště úderné jsou potom Chestertonovy epigramatické závěry: autor „rozvádí epigram do překvapivých zakončení svých esejí. ‚Podívej se na konec‘ je výborné pravidlo, kterým je dobré se při jejich čtení řídit.“¹⁴ (Schmitt 1943, s. 80)

Chestertonův esejistický styl je skutečně unikátní a umožňuje čtenáři si jeho text užít, i když s autorem a jeho názory nesouhlasí. Rozhodně také esej osvobozuje od přílišné akademičnosti a identity nezajímavého a opomíjeného „neviditelného žánru,“ jak ho nazývá Graham Good. (1988) Vysoká a velice specifická stylistická laťka, kterou si autor nastavuje, je navíc o to obdivuhodnější, protože esejí napsal tak neuvěřitelné množství. „Některé z jeho esejí můžete číst znovu a znovu, i když o jeho esejistice jako takové se dá jediné podotknout, jak je pozoruhodné, že si udržel tak vysoký průměr při tak veliké produkci.“¹⁵ (Eliot 1936, s. 785)

Co se týče témat, kterými se Chesterton v esejích zabýval, těch je skutečně nepočítaně. Zmiňovala jsem například už záležitosti a předměty všední, které se v Chestertonových očích stávají výjimečnými, a také literární kritiku, jíž se hojně věnoval. Řadu esejí napsal i na svých cestách – o prostředí, kultuře a lidech, se kterými se setkával. To vše přirozeně provázal se svými vlastními názory a pohledem na svět. Tyto eseje poté vyšly ve sbírkách *Irish Impression*, *The New Jerusalem*, *What I Saw In America*, *The Resurrection of Rome* (zde nejde přísně vzato o esej, ale úvahový a esejistický cestopis). Jeho eseje nejprve vycházely v novinách, nicméně mnoho z nich se dočkalo i knižní publikace. Stojí za to zmínit například sbírky *All Things Considered*, *Tremendous Trifles*, *What's Wrong with the World* či *Alarms and Discursions*. Značná část jeho esejistické tvorby se týká aktuálního dění, společenských a ekonomických témat, filozofie, přístupu k životu

---

¹⁴ Vlastní překlad. Původní znění: „Just as G. K. elongated the metaphor into the allegory, so does he expand the epigram into the surprise endings for his essays. "Look to the end" is a good rule for reading his essays.“

¹⁵ Vlastní překlad. Původní znění: „Some of his essays can be read again and again; though of his essay-writing as a whole, one can only say that it is remarkable to have maintained such a high average with so large an output.“

a náboženství. A právě náboženství a apologetika se jeví jako Chestertonovo téma nejdůležitější.

1.4.1 Chesterton, křesťanství a apologetika

Jak už jsem zmiňovala dříve, Chesterton se narodil do křesťanské, ale poměrně liberální rodiny, načež během svých studií víru ztratil, bez zvláštního nadšení si zahrával se spiritualismem (který se v té době díky A. C. Doylovi a W. B. Yeatsovi těšil značné oblibě) a propadl se až do nihilismu. Po odchodu z univerzity se ke křesťanství pomalu začal vracet; od anglikánské církve se přesunul k anglo-katolicismu a v roce 1922 vstoupil do římskokatolické církve. Na cestě zpět k náboženství ho pravděpodobně významně ovlivnila jeho žena Frances (anglo-katolička, která později zase díky Chestertonovi konvertovala ke katolictví), dále jeho blízký přítel a katolík Hilaire Belloc a v neposlední řadě katolický kněz otec John O'Connor. Chesterton ho potkal v roce 1904, v době, kdy začínal znovu brát křesťanství vážně, a otec O'Connor na něj udělal hluboký dojem. To se projevilo i v autorově díle, poněvadž otec O'Connor se stal předobrazem a inspirací pro postavu otce Browna. Byl to právě on, kdo Chestertona později do katolické církve přijal.

Ve veřejné sféře se Chesterton stal obráncem víry a apologetou v roce 1903, kdy v novinách *The Clarion* Robert Blatchford otiskl svou nadšenou recenzi publikace útočící na křesťanství a vyzval v ní křesťany, aby na ni odpověděli. Přesně to Chesterton učinil ve svém sloupku v *Daily News* a následovala urputná novinová přestřelka mezi Chestertonem a Blatchfordem, z níž si Chesterton odnesl identitu apologety. (Oddie 2010, s. 239) Po této události si Chesterton uvědomil „nejen do jaké míry se nevíra v křesťanské náboženství v anglické kultuře rozšířila, ale dotklo se ho to i osobněji a pochopil, nakolik se izoloval od očekávání téměř každého, kdo se pohyboval v literárním a novinářském světě, jehož byl v té chvíli Chesterton uznávanou součástí.“¹⁶ (Oddie 2010, s. 284)

---

¹⁶ Vlastní překlad. Původní znění: “By the time it [the Blatchford controversy] had run its course, he had realised not only the extent to which disbelief in the Christian religion had become endemic in English culture; but, much closer to home, he had come to understand how much he had now isolated himself from the presuppositions of nearly everyone in the literary and journalistic world of which he was now a recognised part.”

Chestertonova explicitní obrana křesťanství zapůsobila na čtenáře i oponenty velmi silně i díky jeho literárnímu a esejistickému stylu. Princip překvapení za účelem zburcování čtenáře k životu a k zamyšlení je v apologetice o to efektivnější, když vezmeme v úvahu tehdejší kontext. John Coates uvádí jako typického představitele britské edwardiánské apologetiky básníka a esejistu A. C. Benson, jeho styl spočívající v lehce srozumitelné jednoduchosti a jeho prezentaci křesťanství jako něčeho uklidňujícího a nenáročného. (Coates 2009, s. 240) Bensonovy texty „neustále spojují náboženství s pocitem únavy životem. Spiritualita je synonymem sladce melancholické nálady, v níž pozorovatel přemítá o trivialitě lidského života a více než odevzdaně se těší na přicházející smrt.“¹⁷ (Coates 2009, s. 239) Tomuto přístupu snad Chesterton se svým pohledem na křesťanství nemůže být více dalek. Namísto úniku před každodenností vykresluje svou víru jako aktivní sílu bojující za dobro a pravdu na tomto světě. Místo stylistické jednoduchosti se vrhá do složitých a čtenářsky náročných myšlenek a kompozic, které k pochopení vyžadují námahu. Místo melancholie sází na smích, důraz a energičnost, díky čemuž má čtenář možnost spatřit křesťanství ve zcela jiném světle. (Coates 2009, s. 243) „Chestertonův postoj jakožto apologety se zdá být promyšlenou reakcí na pravděpodobný pocit některých čtenářů, že spisovatelé jako A. C. Benson by potřebovali častěji chodit mezi lidmi.“¹⁸ (Coates 2009, s. 244) V apologetice tedy Chesterton spíše navazuje na předešlou generaci, konkrétně na intelektuální i literární apologetiku bývalého anglikánského kněze a katolického konvertity Johna Henryho Newmana.

Kromě povídek o katolickém knězi se křesťanství objevuje ve většině Chestertonových děl. Křesťanství je pro něj nejen filozofií, ale je stylem života, způsobem vidění světa, a jako takové zabarvuje a musí zabarvovat jeho názory a postoje ke všemu.

„Otázce Boha se vyhnout nedá; ať už mluvíte o prasatech či binomiální teorii, stále mluvíte o Něm... Pokud zastáváte tezi, že křesťanství je nepravdivé, pak tato teze může být pro řadu záležitostí irelevantní. Ale nic nemůže být irelevantní,

---

¹⁷ Vlastní překlad. Původní znění: „Apart from noting their glibness, a reader (at least now) would be struck by the way in which Benson's moralizings continually associate religion with world-weariness. Spirituality is synonymous with a sweetly melancholy mood in which the observer broods on the triviality of human life and looks forward, with rather more than resignation, to the coming of death. In the meantime, one can (and should) seclude oneself as much as possible...“

¹⁸ Vlastní překlad. Původní znění: „Chesterton's stance as a Christian apologist seems a calculated reaction to a feeling some readers might have, that writers like A. C. Benson need to get out more.“

týká-li se to teze, že křesťanství je pravdivé.“¹⁹ (Chesterton, „A Universal Relevance,“ 1903)

Simon Jarvis jeho postoj shrnuje takto: „Pro Chestertona je ortodoxie jakožto věčná filozofie přítomná neustále. Tvoří základy i těch druhů důvtipu a kritiky, které se tváří naprosto sekulárně.“²⁰ (Jarvis 2018, s. 308) Křesťanská apologetika nebo alespoň křesťanství, víra a náboženství jakožto téma diskuze a zamyšlení se tedy přirozeně propisuje i do Chestertonových povídek či románů. Jedním z nejlepších příkladů je již zmiňovaný román *The Ball and the Cross*. Jak píše R. C. Wood, Chesterton je „literární apologeta, protože jeho knihy se neomezují na pouhou ilustraci jeho idejí. Transformují jeho hlavní zájmy do nezapomenutelných příběhů a postav, scén a prostředí, proslovů a úvah.“²¹ (Wood 2024, s. 57)

Co se týče explicitní křesťanské a později vyloženě katolické apologetiky, tu psal většinou ve formě esejů nejprve vycházejících v novinách a následně publikovaných jakožto ucelené sbírky. První vychází v roce 1905 sbírka *Heretics*, která se vymezuje proti morálnímu a uměleckému relativismu a proti filozofickým názorům Chestertonových oponentů, především Shawa a Wellse. Jako odpověď na následnou kritiku, že by měl nejprve definovat, v co vlastně věří sám, a ne pouze kritizovat ostatní, sepisuje Chesterton své stěžejní teologické dílo, určitou duchovní autobiografii a zároveň obranu křesťanství, již publikuje pod názvem *Orthodoxy* (1908). Po konverzi ke katolicismu v knize *The Everlasting Man* (1925) Chesterton publikuje svůj pohled na historii, jejíž centrální a definující postavou je Kristus. Následují další katolické apologetiky, které ovšem už nedosahují tak vysoké literární úrovně: *Where All Roads Lead* (1922), *The Catholic Church and Conversion* (1927), *The Thing: Why I Am a Catholic* (1929), *The Well and the Shallows* (1935).

Chestertonova apologetika a jeho pojetí křesťanské víry svou čerstvostí, energičností a neústupností hluboce zapůsobilo na řadu osobností i v literární sféře pozdějšího dvacátého století. Nejpatrnější je jeho vliv u spisovatele C. S. Lewise, který je sám

---

¹⁹ Vlastní překlad. Původní znění: “You cannot evade the issue of God; whether you talk about pigs or the binomial theory, you are still talking about Him... Things can be irrelevant to the proposition that Christianity is false, but nothing can be irrelevant to the proposition that Christianity is true.”

²⁰ Vlastní překlad. Původní znění: „Rather, for Chesterton, orthodoxy as perennial philosophy is always present. It subtends even those kinds of wit and criticism which imagine themselves to be perfectly secular.“

²¹ Vlastní překlad. Původní znění: „He is a *literary* apologist because his books do not merely illustrate his ideas. They transform his leading concerns into memorable plots and characters, scenes and settings, speeches and musings.“

autorem řady apologetik, ale inspiroval také Dorothy L. Sayersovou, Evelynu Waugha, Grahama Greena či J. R. R. Tolkiena. (Holt 2013, s. 646–647)

Jeho dílo má ohlas i v rámci katolické církve. Papež Pius XI. jej údajně nazval titulem *Defensor Fidei*, jehož nositelem byl v šestnáctém století Jindřich VIII. (Holt 2013, s. 650). Dále byl Chestertonovi udělen papežský rytířský řád sv. Řehoře Velikého. The Chesterton Society v čele se svým předsedou a zakladatelem Dalem Ahlquistem momentálně vyvíjí snahy o Chestertonovo svatořečení.

1.5 Recepce G. K. Chestertona v českém kontextu

Chesterton do českého kulturního povědomí vstupuje už velmi záhy – jeho články a zmínky o něm se zde objevují už od roku 1905 – a rychle si získal oblibu u řady českých literátů, včetně S. K. Neumanna, Ladislava Klímy a Otokara Březiny, jenž ho pravděpodobně představil vydavateli Josefu Florianovi. (Lukavec 2008, s. 117–118) Florian je prvním, kdo zde začal publikovat jeho texty časopisecky. První Chestertonovou knihou vydanou v Čechách byl *Kamarád Čtvrtek* z nakladatelství *Moderní bibliotéka*, krátce na to ve Florianově *Staré Říši* následovali *Heretikové*. Poté ho začínají vydávat různá nakladatelství, včetně *Lidových novin*, *Světozoru* či *Práva lidu*.

Jak píše Jan Lukavec ve své rozsáhlé studii o Chestertonově recepci u nás, měl tento autor díky určitým postojům velmi dobré předpoklady pro vřelé přijetí v nově se rodící republice. Stavěl se proti šlechtě a oligarchii, kladl důraz na tzv. *obyčejného člověka* a i pivo, hospoda a prosté venkovské prostředí má v jeho díle důležité místo. Navíc především ve svých mladších letech také dával najevo podporu menším národům utlačovaným imperialistickými mocnostmi, což zde velmi silně rezonovalo. (Lukavec 2008, s. 101) Chesterton platil za „velkého oblíbence různých českých překladatelů a vydavatelů především meziválečného období.“ (Věšíňová-Kalivodová 2002, s. 59–60) Své příznivce si našel mezi tzv. Čapkovskou generací i poválečnou avantgardou. Je zajímavé, že na rozdíl od Anglie, kde měl v souvislosti s uměním termín *moderní* či *modernismus* spíše konotace psychologické či existenciální a kde byl Chesterton vnímán spíše jako konzervativce, v Čechách byl svou demokratičností, zájmem o sociální otázky a periferní literární žánry považován za vysoce aktuálního a moderního myslitele. (Lukavec 2008, s. 105–106) Chestertona vydává i nakladatel Alois Srdce, který se

orientuje spíše na humoristickou literaturu; Chestertonovo jméno se tak dostává do spojitosti například se spisovatelem J. K. Jeromem, přičemž oba získali „zřejmě větší popularitu u nás než v Anglii.“ (Lukavec 2008, s. 125) Mezi avantgardními umělci a kritiky ovlivnil Chesterton Jana Wericha, Karla Teigeho či Bedřicha Václavka, kteří na něm oceňovali především „spojení realismu a fantastičnosti“ a zdůrazňovali jeho „vzpouru proti racionalitě, revolučnost“ – podle Lukavce snad nikde jinde v Evropě není Chesterton „takto silně spojován s moderním levicovým uměním.“ (Lukavec 2008, s. 138)

Pravděpodobně nejvýraznější osobností, na kterou měl Chesterton vliv, byl Karel Čapek. Korespondovali spolu, dokonce se setkali při Čapkově návštěvě Anglie. Přes Čapkovu pozvání ale Chesterton do Prahy nakonec nikdy nezavítal. V jejich tvorbě můžeme nalézt paralely a Čapek se Chestertonem pravděpodobně inspiroval – oba psali detektivky s laickými detektivy, oba byli novináři a měli zálibu v esejích: například „ve sbírce *O nejbližších věcech*“ můžeme najít „ozvuky Chestertonových *Ohromných maličkostí*...“ (Bradbrooková 2006, s. 240–241) Podle O. Vočadla „byl Čapkovým nejmilovanějším autorem: Oceňoval rozmarné ohňostroje jeho nekonečných paradox, chválil i jeho ‚poetickou demokratičnost a geniální optimism‘. Nevadil mu Chestertonův viktoriánský konservatismus ani velebení tendenčně idealizovaného středověku, ani jeho bellocovský katolický názor na svět.“ (Vočadlo 1975, s. 349) Z kruhu skupiny pátečníků si Chestertona také oblíbil spisovatel a publicista Ferdinand Peroutka:

Byl-li někdo ze západních intelektuálů Peroutkovi v náboženských věcech blízký, byl to anglický katolický spisovatel Gilbert Keith Chesterton. Peroutka o něm psal v životě mnohokrát a v *Tribuně* i v *Prítomnosti* běžně tiskl jeho texty; ve dvacátých letech to byl jeden z jeho nejpřekládanějších zahraničních autorů; Chestertonův vřelý vztah k světu byl Peroutkovi o poznání bližší než chladný skepticismus Shawův nebo Wellsův. (Kosatík 2003, s. 204)

Mezi katolickými autory se mu věnoval především Timotheus Vodička, který o něm v roce 1939 vydal monografii *Chesterton čili Filosofie zdravého rozumu*. Také řadu jeho knih nově přeložil, včetně *Heretiků*, *Ortodoxie* a *Svatého Tomáše Akvinského*. Během druhé světové války se Chestertonova díla nevydávala, byla publikována až po roce 1945.

Po roce 1948 Chestertonovy knihy opět nevycházejí prakticky až do roku 1960. Stojí za zmínku, že v roce 1966 složil Jiří Suchý skladbu „Kamarádi,“ ve které mezi dalšími osobnostmi, jako Salvador Dalí, Christian Morgenstern či Arthur Rimbaud, zmiňuje i Chestertona: „pan Chesterton, ten rozsvítil mi hlavu jako lampu na plyn...“ Ke konci

60. let se Chesterton začíná znovu vydávat, kriticky se jím zabývá a překládá ho nově Jan Čulík. Chestertonův vliv na české prostředí je patrný i z publikace *Dějiny anglické literatury* od Zdeňka Stříbrného (1987), kde je Chestertonovi věnován prostor „o poznání větší než ve srovnatelných knihách o anglické literatuře napsaných v Británii.“ (Lukavec 2008, s. 205) V osmdesátých letech Chestertonova beletrie vychází v nakladatelství *Odeon*. Několik jeho knih doprovodil doslovem Antonín Přidal, který se i podílel na jejich překladech.

Po roce 1989 Chestertona překládá a propaguje politolog a nakladatel Alexander Tomský. Ten také sestavil dva soubory Chestertonových citátů a epigramů: *Úžas, radost a paradoxy života podle G. K. Chestertona* a *Moudrost a vtip G. K. Chestertona*.

Od osmdesátých let minulého století se toho na poli překladu Chestertona mnoho nového nestalo. Byl vydány výběry ze sbírek *Ohromné maličkosti* a *Obrany* (1994), nový překlad *Ortodoxie* (2010), *Svatého Františka z Assisi* (2017) a *Autobiografie* (2007) a nově byly vydány různé výběry detektivních povídek a některé romány.

1.6 Obsah a kontext sbírky *The Well and the Shallows*

Poté, co konvertoval ke katolicismu, začal se Chesterton ve svých člancích a esejích čím dál více věnovat výslovně katolickým tématům, názorům, pohledům na svět a katolické apologetice. Kromě svého vlastního periodika *G. K. 's Weekly* tyto články zasílal do řady periodik v Británii a Americe – *Catholic Herald*, *Daily Mail*, *Fortnightly Review*, *London Mercury*, *Universe*, *Liverpool Cathedral: Souvenir Programme*. Čtyři z těchto sedmi periodik byla katolicky orientovaná. (Ker 2011, s. 706–707) Stejně jako řada jeho ostatních esejů, i z těchto byly určité vybrány a vydány ve sbírkách *The Thing: Why I am a Catholic* (1929) a *The Well and the Shallows* (1935), kterážto byla publikována nakladatelstvím Sheed and Ward v Londýně a je v zásadě tematickým pokračováním sbírky první. Je také jednou z posledních knih vydaných za Chestertonova života.

Výbor začíná krátkou předmluvou autora, v níž čtenáře předem varuje, že jde vyloženě o sbírku kontroverzních esejů a že zde nenajde tolik humoru jako v jiných Chestertonových textech – ne, že by zde nebyl žádný, ale témata sama jsou vybírána s vážností a nejen pro zábavu; Chesterton si bere na paškál ty „hereze“, u nichž má pocit, že na ně odpovědět musí, ač by se raději zabýval něčím jiným. Také se v předmluvě

omlouvá T. S. Eliotovi, jehož si v úvodní esejí této sbírky spletl s jiným kritikem, který se vyjádřil nelichotivě o jeho zálibě v aliteraci.

První esej výboru se jmenuje „An Apology for Buffoons“ a zabývá se obhajobou kašparů a šaškovských jazykových kousků – v zásadě jde o obhajobu Chestertonova vlastního stylu. Vzhledem ke kontrastu mezi vážností témat, kterým se často věnoval, a humoristickým stylem, čelil Chesterton často kritice svého stylu. V tomto esejí konkrétně zmiňuje časté používání aliterace a slovních hříček a přichází s jejich obhajobou: jsou vlastní anglickému jazyku a i v názorově rozdělené společnosti jim porozumí všichni; jen hlasití kašpaři dokáží svým pokřikem dosáhnout na druhou stranu společenské propasti, a proto jsou potřeba. Esej je z velké části metajazykový a je v něm velké množství rozebíraných příkladů aliterace typických pro angličtinu. Tento esej nebyl do překladu zahrnut, poněvadž ztráty při překladu by byly pravděpodobně natolik velké, že by z velké části pozbyl smyslu.

Následuje sada sedmi esejů pod jménem *My Six Conversions (Mých šest konverzí)*, v nichž se Chesterton zabývá událostmi, které by ho přiměly stát se katolíkem, kdyby jím už nebyl. Mezi nimi je například povolení (ze strany anglikánské církve) užívat antikoncepci, španělská občanská válka či zavedení nové Knihy společných modliteb. K překladu byly vybrány pro svou tematickou ucelenost a stěžejní roli v rámci výboru. Dále byl k překladu vybrán esej „Babies and Distributism“ („Děti a distributismus“), jelikož rozvádí téma antikoncepce zpracované už v jednom ze sedmi předchozích esejů a věnuje se mu zajímavě i z jazykového hlediska.

Výbor obsahuje dalších 31 esejů na různá témata, která se ale většinou týkají kritiky moderní doby i moderního myšlení a v nichž Chesterton obhajuje postoj katolický. Zabývá se v nich překrucováním a zaplevelováním řeči, kritizuje komunismus a konzum, porovnává katolicismus a relativismus, ale také vysvětluje význam sv. Thomase Mora či vypráví velice osobní vývoj svého vztahu k Panně Marii. Celkově se dá říct, že některé eseje jsou až extrémně zatíženy soudobým kontextem a je otázka, zda by mělo cenu je překládat a zda by českému čtenáři vůbec něco daly, nicméně poměrně mnoho z nich se zaměřuje na problémy, které jsou nejen stále aktuální (a to zvláště pro křesťany obecně a katolíky konkrétně), ale dokonce možná i aktuálnější, než byly tehdy – jako příklad můžeme uvést esej „Killing the Nerve,“ v níž Chesterton skvěle vystihuje problém

vizuálního smogu, který nás otupuje vůči skutečné kráse barev, protože ztratily svou výjimečnost.

Vzhledem k tomu, že eseje byly u nás zveřejněny v překladu pouze ve velmi pracovní verzi na internetovém blogu a překlad bohužel není příliš dobrý ani stylisticky a ani významově, nabízí se vyhotovit překlad nový – například sestavit výbor přímo katolicky zaměřených esejů z této sbírky a sbírky *The Thing: Why I am a Catholic*, která dosud také nebyla přeložena. Katolická církev má v našem prostředí mezi věřícími dominantní postavení a o kvalitní překlad těchto esejů by tedy mezi čtenáři mohl být zájem, zvláště přičteme-li k tomu Chestertonovu historickou oblíbenost u nás. O vydání by mohlo mít zájem některé křesťansky zaměřené nakladatelství, například *Karmelitánské nakladatelství*, které vydalo velkou část překladů Chestertona v posledních dvaceti letech. V úvahu by připadalo i nakladatelství *Kalich*, které je zaměřeno ovšem spíše evangelicky, takže zde by byla otázka, zda by nakladatelství vyhovovalo katolické zaměření esejů. Překlad by se mohl hodit i do ediční řady Europa nakladatelství *Academia*, kde by mohlo jít o komentované vydání s doprovodnou studií.

2. Problémy překladu

Překlad osmi esejů, který je součástí této práce, je již druhým překladem této sbírky esejů. První překlad se nachází na internetových stránkách Drobnosti z Chestertona: malá knihovnička velmi pracovních překladů GKC. V databázi Národní knihovny ČR je v údajích o nakladateli uveden Martin Moštěk a rok publikace 2007. Na stránkách se nachází řada pracovních překladů Chestertonových esejů. Knižně tato sbírka vydána nebyla. Překlad díla, které už jednou nebo dokonce vícekrát přeloženo bylo, má svá specifika. V první řadě má překladatel etickou a morální povinnost nedopustit se plagiátorství. Jak uvádí Skoumalová (1994), k plagiátorství většinou nedochází u literatury věcné, protože zde typicky nevzniká více než jeden překlad, ani u poezie, kde by plagiátorství bylo příliš nápadné kvůli rozdílnosti interpretací překladatelů. Největším problémem je tedy u překladů beletrie, jejíž texty „nejsou natolik individuálně ozvláštňené, aby v jednotlivých variantních překladech – zvláště časově blízkých – nepřipouštěly shodná dílčí řešení.“ (1994, s. 210–211) Skoumalová také uvádí, že rozpoznání plagiátu je velice obtížné, jelikož procento shod mezi paralelními překlady může být velice vysoké – i více než 40 %. (Skoumalová 1994, s. 212) Kufnerová (2009) také podotýká, že pokud se překladatel obává nařčení z plagiátorství, může to vést ke zhoršení úrovně jeho překladu. Může totiž mít tendenci k záměrnému výběru řešení odlišných od řešení staršího překladu, přestože tato řešení mohou být horší až chybná. (Kufnerová 2009, s. 10) Nejjistějším způsobem, jak se plagiátorství vyhnout, je vůbec před vyhotovením vlastního překladu předchozí překlady nečíst. To ovšem nemusí být vždy možné – některá klasická díla například mohl překladatel číst už předtím, než mu byl překlad zadán, může zamýšlet svým překladem záměrně vstoupit do polemiky s překladem předchozím nebo chce zjistit úroveň staršího překladu a případně se poučit z jeho chyb.

Před vyhotovením tohoto překladu a před zadáním diplomové práce jsem potřebovala zjistit, zda se na dotyčných webových stránkách vůbec nacházejí překlady těchto konkrétních textů a jaká je zhruba jejich úroveň. Z tohoto důvodu jsem si před začátkem vlastního překladu texty zběžně přečetla. Než jsem se pustila do vlastního překladu, uběhly zhruba tři měsíce, díky čemuž jsem měla možnost se na texty při překladu dívat čerstvými očima a žádná konkrétní řešení původního překladu už jsem si nepamatovala. Během práce jsem do něj místy nahlížela; většinou šlo o myšlenkově hutné úseky, kdy

mě zajímalo, zdali je druhý překladatel pochopil stejně jako já. Zjišťovala jsem si také, jak řešil některé jazykové hříčky (viz kapitola 2.5.1), nicméně v této oblasti se onen překlad drží na můj vkus až příliš blízko originálu a jazyková hravost se místy vytrácí. Také jsem doufala, že by mi mohl osvětlit některé odkazy na reálie (viz kapitola 2.1, „Lambeth Palace“), nicméně mě čekalo spíše zklamání a vlastní průzkum.

V následujících kapitolách se zabývám hlavními překladatelskými problémy, na něž jsem narazila, vysvětluji svá řešení a srovnávám je s řešeními paralelního překladu. Citace z původního textu jsou v závorce označeny zkratkou „EN,“ z mého vlastního překladu „P1.“ Vzhledem k tomu, že paralelní překlad se vyskytuje pouze na webových stránkách <https://gkch.wordpress.com/category/well-and-shallows-studna-a-melciny-1935/>, v nichž se špatně orientuje, zkopírovala jsem překlady zkoumaných esejů do dokumentu přiloženého k práci jako **Příloha 4**. V kopii nebyly prováděny změny, text byl zkopírován i použit v citacích v této práci včetně překlepů a gramatických chyb. Tento dokument má očíslované strany, což umožňuje v něm snadněji vyhledávat, a podle těchto čísel stran jej také cituji ve své práci. Tyto citace jsou označeny v závorce zkratkou „P2.“

Při práci jsem postupovala v zásadě podle fází překladu podle Jiřího Levého (2012, s. 50–67) Prvním krokem tedy bylo pochopení textu jak na filologické úrovni tak na ideově-estetické úrovni, přičemž vzhledem k Chestertonově metajazykovosti se tyto úrovně výrazně prolínají a ovlivňují.

Chestertonovy eseje jsou na překlad náročné svou nevypočitatelností. Jak píše M. D. Hurley, „jeho myšlenky se vynořují nad horizont nebo zpoza rohu, bez varování, náhodou.“²² (Hurley 2012, s. 57) Jeho komplikované myšlenkové pochody, do nekonečna se táhnoucí souvětí a časté užívání ironie, humoru, mnohoznačnosti a paradoxu výrazně ztěžují výklad a porozumění. Tyto eseje navíc nelze vnímat ve vakuu, byly napsány v kontextu stovek dalších článků a v kontextu tehdejší situace, jíž se Chesterton zabýval. Objevují se zde tedy krátké odkazy na osobnosti, události či filozofické směry, které by soudobému čtenáři byly známé, ale nám nikoli, a Chesterton se často neobtěžuje je blíže vysvětlovat. Pro překladatele by tedy bylo poměrně jednoduché nechat se zavést na scestí. Jediné řešení tohoto problému je hloubkový výzkum a četba Chestertonových děl, aby si

---

²² Vlastní překlad. Původní znění: „His ideas suddenly emerge on the horizon, or round the corner, without warning; by chance.“

překladatel mohl udělat představu o Chestertonových názorech. V tomto byla velice nápomocná Chestertonova vlastní *Autobiografie* a také stránky *The Society of G. K. Chesterton*, na nichž lze nalézt řadu přednášek a doprovodných textů Dalea Ahlquista. Na základě těchto znalostí bylo nutno Chestertona interpretovat. Vzhledem k tomu, že jde o eseje z období po jeho konverzi a o výslovně katolickou apologetiku, opírala se má interpretace právě o autorův důraz na tuto ideologii. Dále jsem přistoupila k vytvoření určité koncepce překladu. Jak už bylo řečeno v úvodní studii, Chestertonův literární styl je velice specifický a jedinečný. Zvláště pak jeho apologetika na sebe bere překvapivou až šokující formu, aby čtenáře probudila a upoutala. Vzhledem k tomu, že překládané eseje jsou katolickou apologetikou, bylo nutné i právě toto vzít v potaz při tvorbě překladatelské koncepce. Chestertonův styl by v překladu neměl být nivelizován více, než je nezbytně nutné, bereme-li si za cíl čtenáře překvapit stejně jako původní text. Ten tak činí jak na úrovni obsahové, tak na úrovni formální. Proto se zdá být adekvátní do určité míry při překladu porušit jisté překladové normy. Podle Chestermana (2016) je hlavní normou řídící výsledný produkt norma očekávání – tedy očekávání ze strany čtenářů. Při překladu je tato norma na některých místech porušena, a to především u použití velkých písmen, která jsou do určité míry v překladu zachována. Toto rozhodnutí je motivováno jednak loajalitou vůči autorovu stylu a jednak snahou o to, aby text ani po grafické stránce nevypadal běžně. Ani v angličtině Chestertonovy doby koneckonců nebylo běžné kapitalizovat pomalu každé druhé slovo.

Tyto odchylky od domácí překladové normy a na druhou stranu také odchylky od autorova stylu si říkají o využití přístupu teoretiků, kteří vyzdvihují viditelnost překladatele (Venuti 1995, s. 311), doplněním překladu o předmluvu, ve které lze upozornit čtenáře na změny oproti originálu či odlišnosti oproti domácí literární normě, obhájit je a vysvětlit, jak překladatel autora interpretuje.

2.1 Reálie

Jedním z nejzásadnějších problémů tohoto textu nejen z hlediska překladu, ale především z hlediska porozumění, jsou reálie a odkazy. Vzhledem k tomu, že eseje byly napsány a zveřejněny před více než sedmdesáti lety a týkají se událostí, které se staly za Chestertonova života a které jsou navíc velmi specificky zaměřené na anglikánskou církev a anglické sociálně-kulturní prostředí té doby, je téměř jisté, že současný český

čtenář je znát nebude. Bez jejich znalosti jsou ovšem texty těžko pochopitelné, jelikož jich obsahují ohromné množství. Jak píše Torbjørn Holt, „Chesterton byl mistrem soudobé relevance, mužem velice přesně popisujícím pošetilost své doby. To znamená, že některé z jeho žurnalistických textů vyžadují vysvětlivky, pokud ho má čtenář pochopit – už totiž neznáme dobu, ve které žil.“²³ (Holt 2013, s. 647) Výsledný text jako mnohé překlady je tedy cílen na čtenáře, který je od výchozího překladu oddělen jak jazykovou bariérou, tak bariérou časovou a geografickou. (Hermans 1996, s. 28) Domnívám se, že mnoho věcí, o kterých se Chesterton zmiňuje a na něž odkazuje, by dnes neznal ani rodilý Angličan, natož Čech. Proto jsem se rozhodla překlad doprovodit vysvětlivkovým aparátem, který překladateli či redaktorovi dovoluje vysvětlit mnohdy náročnější koncepty více do hloubky. Newmark (2007, s. 113) dokonce tvrdí, že doprovodit překlad paratexty, v nichž překladatel čtenáři vysvětlí určitá svá rozhodnutí (např. předmluva) nebo dobové a kulturní reálie (poznámky pod čarou či vysvětlivky), je přímo překladatelova morální povinnost. V praxi typ, forma i množství vysvětlivek záleží na nakladatelství i na konkrétní edici. Zde jsem se rozhodla vysvětlivky nedělat formou poznámek pod čarou, ale umístit je až na konec textu, kde si je čtenář může dohledat podle čísla strany. Tento způsob tolik nenarušuje podobu textu, ač může být pro čtenáře o trochu náročnější. Zároveň redaktorovi či překladateli dovoluje se ve vysvětlivkách více rozepsat, protože není limitován místem. Podle příručky *Editor a text* „jsou na místě vysvětlivky objasňující narážky, souvislosti, vztahy a historické okolnosti. Podle potřeby se v nich určují citáty (cizojazyčné se překládají) a uvádějí informace o osobách, dílech, událostech apod.“ (Kolektiv Ústavu pro českou literaturu ČSAV, 1971, s. 95) Právě jména různých osobností se v textu vyskytují velice často, přičemž Chesterton je používá i jako zástupce určitých filozofických či politických směrů a je tedy potřeba vědět o koho jde a na jaký názor či charakteristiku naráží. Druhý překlad vysvětlivkový aparát přímo nepoužívá, nicméně se v něm v závorce v textu několikrát objevuje poznámka překladatele. V některých případech jde o poznámky případné:

In hoc signo vinces (V tomto znamení zvítězíš. Zde velmi ironicky. Původně tahle slova podle legendy před rozhodující bitvou slyšel císař Konstantin, když měl

---

²³ Vlastní překlad. Původní znění: „Chesterton was a master of contemporary relevance, a man who described the wisdom and the folly of his age with great precision. This means that some of his journalism requires footnotes, if the reader is to get the point of what he is saying – since we no longer know the age in which he lived.“

vidění Kříže. Poté, co v bitvě zvítězil, milánským ediktem ukončil éru pronásledování křesťanů v římské říši pozn. překl) (P2, s. 16)

Politici zastupují populaci, ba ani tu nejhlučnější a nejvulgárnější ne. Politici si nezaslouží důstojné jméno demagogů (Chesterton patrně naráží na prapůvodní význam slova, které znamenalo: ten, který vede či učí lid pozn. překl.). (P2, s. 22)

Kdyby si snad taková záležitost měla dát historické motto, nebo si zasloužila cokoliv vznešenějšího než titulek v novinách, pak by nad celým anglikánským příběhem nebylo napsáno *Ecclesia Anglicana, Via Media* nebo cokoliv takového, ale *Cujus Regio Ejus Religio* (koho země, toho víra, heslo náboženského kompromisu po třicetileté válce pozn. překl.), nebo ponechejte císaři, co patří Bohu. (P2, s. 16)

Nicméně je v nich vidět určitá nekonzistence, která zatěžuje celý překlad. V poslední uvedené poznámce je sice vysvětlen jeden latinský citát, ale předchozí dva jsou ponechány bez vysvětlení, což není řešení ideální. V osmi zkoumaných eseích se objevily ještě následující dvě poznámky překladatele:

Další bylo lambethské (Lambeth Palace, ústředí anglikánské církve v Londýně pozn. překl.) rozhodnutí, či spíše nerozhodnost ohledně kontroly porodnosti. (P2, s. 2)

Pěkný podrav z Ramsgate (přímořské letoviště na jihu Anglie pozn. překl.) (P2, s. 17)

Vysvětlivka ohledně Lambeth Palace mi sama o sobě přijde v pořádku, nicméně to, co by spíše stálo za vysvětlení, je samotné rozhodnutí – tedy kdo, kdy a o čem rozhodl. Pro srovnání přikládám vlastní vysvětlivku:

lambethská konference – pravidelné shromáždění biskupů anglikánské církve konající se zhruba každých deset let; do roku 1978 se konalo v Lambethském paláci v Londýně, poté bylo přesunuto do Canterbury; účelem shromáždění je probrat vnitřní záležitosti anglikánské církve, vztahy s jinými církvemi a náboženstvími a teologické, sociální a mezinárodní otázky; (Příloha 3, s. 2)

rozhodnutí lambethské konference ve věci antikoncepce – lambethská konference v roce 1930 vydala usnesení, které se z morálního hlediska jako celek staví proti použití antikoncepce, nicméně oproti předchozí konferenci z roku 1920 povoluje její užívání v případech, kde je nutné rodičovství předejít a kde zároveň existuje solidní morální důvod pro vyhnutí se abstinenci; (Příloha 3, s. 2)

Naopak vysvětlivka k Ramsgate v tomto kontextu – Chesterton kritizuje fakt, že o církevních záležitostech rozhodují nevěřící a ateisté – je v zásadě irelevantní.

Problém reálií jsem řešila i jinými způsoby. V několika málo případech jsem přímo do textu vložila menší vnitřní vysvětlivku. Například v následujícím případě jsem pro

čtenářovo rychlejší a snazší porozumění ke sv. Tomáši přidala upřesnění, že se jedná o Tomáše Akvinského a nedošlo tak ke zmatení s apoštolem Tomášem (takový omyl je sice vzhledem k následující zmínce o Augustinovi nepravděpodobný, ale může čtenáři ušetřit zmatek).

...stejně jako byl sv. Tomáš Akvinský schopen sladit Aristotelovu filozofii s Augustinovým náboženstvím. (P1, s. 5)

...as St. Thomas reconciled the philosophy of Aristotle with the religion of Augustine. (EN, s. 34)

Menší upřesnění jsem přidala i u zmínek o třech proudech anglikánské církve: „Broad Church“ a „High Church“ (třetím je Low Church, ale tento pojem se v textu samostatně nevyskytuje). Jde o koncepty a náboženské proudy specifické pro anglickou kulturu v naší kultuře neznámé. Oficiální (či vůbec nějaký) český překlad se mi dohledat nepodařilo, přeložila jsem si je tedy v textu jako „Široká církev“ a „Vysoká církev.“ Zároveň jsem k nim přidala krátký přívlastek, který je alespoň hrubě definuje:

And yet it is doubtful, it is more than doubtful, whether one of the Broad Church ecclesiastics would be soothed and flattered if I addressed him personally as an Old Fossil. (EN, s. 30)

A přesto velmi silně pochybuji, že by těmto duchovním liberální Široké církve lahodilo či lichotilo, kdybych je osobně oslovil Stará Zkamenělino. (P1, s. 2)

My own parents were not even orthodox Puritans or High Church people; they were Universalists more akin to Unitarians. (EN, s. 41)

Moji vlastní rodiče nebyli ani ortodoxní puritáni ani nepatřili do katolicko-anglikánsky zaměřené Vysoké církve; byli to univerzalisté a jejich názory byly spíše unitářské. (P1, s. 10)

Zároveň se ovšem těmto pojmům blíže věnuji ve vysvětlivkovém aparátu, jelikož se jich také týká jedna rozsáhlejší slovní hříčka, o níž budu hovořit v kapitole věnující se jazykovému humoru a metajazykovosti. Ve druhém překladu vysvětleny (ani v jednom z případů) nejsou vůbec, ale v jednom případě je pojem přeložen, zatímco ve druhém je ponechán v původním znění:

A přece jen pochybné, ba víc než pochybné, že by některý z těchto představitelů široké církve byl uklidněn a polichocen, kdybych ho osobně nazval starou fosilií. (P2, s. 2)

Ani moji rodiče nebyli žádní pravověrní puritáni či příslušníci High Church, byli to universalisté blízcí či podobní unitářům. (P2, s. 12)

Opět se zde objevuje nekonzistence a také jistá tendence k exotizaci, tedy k ponechávání původních anglických názvů i v překladu. K tomu dochází například i u názvu „Crystal Palace,“ který překladatel zachovává v angličtině. Podobně je zacházeno s Knihou společných modliteb:

Abychom porozuměli všemu oč tu běží musíme si říct pár slov o anglikánské Knize modliteb jako takové. *Book of Common Prayer* je vrcholným dílem protestantismu. (P2, s. 14)

K úplnému pochopení je ale třeba říct něco málo o samotné anglikánské knize modliteb. Kniha společných modliteb je mistrovským dílem protestantství. (P1, s. 12)

Zatímco v novém překladu jsem se rozhodla pro používání českého pojmu, který už v češtině navíc existuje a je zaužívaný, druhý překlad používá jak název „Kniha modliteb“ s velkým písmenem na začátku, tak i původní název anglický. V průběhu textu se potom objevují ještě varianty „anglikánská kniha modliteb“ (P2, s. 15) a „protestantská kniha modliteb“ (P2, s. 15), obě s malým písmenem na začátku. Zvláště poslední varianta se nezdá jako ideální řešení, protože nejde zdaleka o jedinou protestantskou knihu modliteb a může dojít ke zmatení čtenáře. Co se týče řešení samotného názvu knihy v mém překladu, zvažovala jsem i variantu „Kniha obecných modliteb,“ nicméně významově jde skutečně spíše o modlitby společné než obecné a je to i varianta frekventovanější.

V některých případech jsem použila také metodu substituce. Při překladu „...I would not bet a button...“ (EN, s. 40) na „...já bych si nevsadil ani vindru...“ (P1, s. 9) mi šlo hlavně o idiomatičnost a přirozenost češtiny. Druhý překlad zachovává „button“ jako „knoflík“: „...ale nevsadil bych ani knoflík na to...“ (P2, s. 11). Dalším případem, kdy jsem se uchýlila k substituci je věta „And they have sold the pass“ (EN, s. 43) odkazující na anglikánské kněží, kteří zrazují křesťanství tím, že do něj vpouštějí moderní sekulární postoje a nebrání jim vůči nim (konkrétně jde o antikoncepci). „To sell the pass“ je anglický idiom obecně používaný pro zradu. Podle slovníku idiomů (Collins COBUILD Idioms Dictionary, 2012) odkazuje na irský příběh, kdy jeden irský král bránil průsmyk proti jinému, byl zrazen a poražen (v zásadě jde o podobný příběh jako v případě bitvy u Termopyl). Druhý překlad zobecňuje a je explicitnější ve svém řešení „A oni se nechali koupit a otevřeli jim cestu,“ (P2, s. 13) což je adekvátní. Ve svém vlastním překladu jsem se pokusila zachovat určitou metaforičnost a nahradila jsem tedy prodání průsmyku

Jidášovými třiceti stříbrnými: „A oni mu za třicet stříbrných otevřeli brány.“ (P1, s. 11) Vzhledem k Chestertonovu důrazu na křesťanství tato varianta do kontextu poměrně dobře zapadá a je funkčním ekvivalentem.

Ke zobecnění jsem se nicméně musela uchýlit například u překladu „whips of one particular party.“ (EN, s. 44) Jde o specifickou roli v britských politických stranách – „whip“ má zařídít, aby se všichni členové strany drželi stranické ideologie a hlasovali v souladu s ní. Druhý překlad opět zachovává britskou realii v původním znění: „kdo poslouchá whipy jedné konkrétní strany.“ (P2, s. 14) Já jsem se rozhodla vyhnout se vysvětlování, které by muselo být rozsáhlejší a ve vysvětlivkovém aparátu, což by byla pro čtenáře zbytečná zátěž. Proto jsem termín nahradila obecnějším „straničtí sekretáři“ (P1, s. 12), z čehož i český čtenář pochopí, co tím měl autor na mysli. Zajímavý je také rozcházející se postup překladatelů u slova „dago“ (EN, s. 45) (použito ve spojitosti s katolickými modlitebními knihami). Slovník Cambridge Dictionary ho definuje jako „silně urážlivé slovo pro člověka ze Španělska, Portugalska, Itálie či Jižní Ameriky“²⁴ (Cambridge Dictionary 2014). V češtině přímý ekvivalent tohoto slova není, bylo tedy nutné najít nějaké jiné urážlivé slovo, které by se alespoň částečně významově krylo s tímto. Rozhodla jsem se pro obecnější variantu „cizácké“ (P1, s. 13), zatímco druhý překlad naopak pro konkretizaci na „taliánské“ (přímo v textu stojí „talináské“ (P2, s. 16), pravděpodobně jde o překlep). I tato varianta je funkční, poněvadž odkazuje přímo na Itálii, a tedy Řím a katolicismus.

2.2 Odkazy na literaturu

Chestertonova díla jsou vysoce metaliterární. V esejích, ale i například ve své *Autobiografii* často cituje úryvky poezie i prózy. Ani těchto osm esejů není výjimkou. Chesterton v nich zmiňuje Aldouse Huxleyho, H. G. Wellse, Johna Milтона, Dorothy Sayersovou a Thomase Cranmera. Všichni tito autoři jsou stručně popsáni ve vysvětlivkách. Chesterton mluví také o dvou knihách, *The Testimony of the Rocks* (EN, s. 30) a *Who Moved the Stone* (EN, s. 50). Podle toho, co se mi podařilo dohledat, nevyšla

---

²⁴ Vlastní překlad. Původní znění: „an extremely offensive word for a person from Spain, Portugal, Italy, or South America“

ani jedna kniha v českém překladu, nicméně o knize „*Kdo odvalil ten kámen*“ (P1, s. 16) je na internetu několik českých článků a všechny používají právě tento překlad. *The Testimony of the Rocks* jsem přeložila jako „Svědectví skal“ (P1, s. 2). Na rozdíl od druhé zmiňované knihy není v textu psaná v kurzívě, pouze s velkým písmenem. Stejným způsobem je název psán i v původním textu, jde totiž zároveň o odkaz na knihu a o metaforu, kterou může čtenář pochopit i bez znalosti faktu, že o knihu jde. Druhý překlad velké písmeno nezanechává ani nepřidává vysvětlivku, pouze překládá jako „svědectví kamení“ (P2, s. 2). Název *Who Moved the Stone* druhý překlad uvádí jako „*Muž, který odvalil kámen*“ (P2, s. 20), což není funkční ekvivalent, jelikož název by měl evokovat kámen Ježíšova hrobu a kniha se snaží dopátrat toho, jak tehdy celá událost probíhala. Bylo by tedy vhodnější zachovat název spíše ve formě otázky než z něj udělat tvrzení, které navíc neodpovídá obsahu knihy. Chesterton také odkazuje na román H. G. Wellse pod názvem „*New Utopia*“ (EN, s. 35). Wells skutečně takové dílo napsal, nicméně jmenuje se *Modern Utopia*. Takováto chyba evidentně není v Chestertonových dílech výjimkou. William Oddie píše o Chestertonově kritice, že obsahuje celou řadu chybných citací a připisuje tyto chyby Chestertonově zvyku citování z paměti. (Oddie 2010, s. 227) Vzhledem k tomu, že opravování evidentních chyb je běžná překladatelská praxe a podle Newmarka (2007, s. 113) opět také morální povinnost vůči autorovi, jsem chybu ve svém překladu opravila na název „*Moderní utopie*“ (P1, s. 6). Druhý překlad zachovává doslovný název „*Nová Utopie*“ (P2, s. 7)

Co se týče citací, objevují se zde dva odkazy na Bibli:

...it is the fashion of this world that passeth away. (EN, s. 36)

...je to podoba tohoto světa, která pomíjí. (P1, s. 6)

...je to jen podoba tohoto světa, jež pomíjí. (P2, s. 7)

Jde o citát z Prvního listu Korintským 7:31. Nejde o přímý citát, ale o těsnou parafrázi. Při překladu jsem použila Český ekumenický překlad. Bible Kralická místo slova „podoba“ používá „způsob“, což by v dnešní době pro čtenáře mohlo být lehce matoucí. V Bibli v překladu 21. století tento verš zní úplně jinak: „Svět, jak ho známe, totiž končí,“ což by nešlo dohromady s první částí věty: „To ale samo o sobě není pokrok; není to ani proces.“ (P1, s. 6) Druhý citát je z Žalmů 146:3:

Put not your trust in princes; nor in any child of man. (EN, s. 36)

Nespoléhejte na mocné – smrtelník nikoho spasit nemůže. (P1, s. 6)

Nedoufejte ni v knížata, ni lidské syny. (P2, s. 8)

Tentokrát je v prvním překladu použita Bible v překladu 21. století. Je totiž nejudernější s důrazem na neschopnost člověka někoho spasit, což je přesně ta myšlenka, na kterou se Chesterton zde zaměřuje. Druhý překlad používá parafrázi Bible Kralické: „Nedoufejtež v knížatech, v synech lidských, v nichž není vysvobození.“ (<https://cb.cz/budejovice/oldweb/cz/bk/index.htm>) Zde lze použít kterýkoli z překladů, do kontextu by se hodil i Český ekumenický překlad: „Nedoufejte v knížata, v člověka, u něhož záchrany není.“

Na rozdíl od Bible se mi u Knihy společných modliteb český překlad najít nepodařilo, přeložila jsem tedy citát sama:

„By Thy precious death and burial; by Thy glorious resurrection and ascension; and by the coming of the Holy Ghost.“ (EN, s. 47)

„Ve jménu Tvé vzácné smrti a do hrobu dání; ve jménu Tvého slavného vzkříšení a nanebevstoupení; a ve jménu příchodu Duchu Svatého.“ (P1, s. 14)

Podařilo se mi také odhalit v textu jeden citát ze Shakespeara – jde o část Hamletova monologu ve druhé scéně druhého jednání. Vzhledem k tomu, že existuje řada skvělých českých překladů, vybrala jsem jeden z nich, konkrétně verzi Josefa Václava Sládka:

the wonder of the world and the paragon of animals (EN, s. 36)

okrasa všehomíra, vzor tvorů živoucích (P1, s. 7)

zázrak světa a zářný vzor živočichů (P2, s. 8)

Druhý překlad se mi nepodařilo dohledat, domnívám se tedy, že šlo o autorův vlastní překlad. Jde o funkční překlad, a navíc obsahuje aliteraci, které je originál plný, a lze tedy na tomto místě alespoň trochu kompenzovat ztráty na jiných místech.

Chesterton také cituje duchovní píseň, kterou v 16. stol. složil Martin Luther na motivy Žalmu 46 jménem „Hrad přepevný jest Pán Bůh náš, zbroj výborná i síla.“ Do češtiny ji přeložil Jiří Třanovský, český evangelický kněz z přelomu 16. a 17. století. Tento překlad byl také použit v mém překladu:

„Nástroj lidský je v tom špatný, i snadní jsme my k zmožení.“ (P1, s. 4)

„Sami nezmůžeme nic.“ (P2, s. 4)

Druhý překlad naopak verš z písně překládá sám. Tato verze je údernější a velice dobře sedí do kontextu. Oproti verši Třanovského je pro čtenáře neznalého kontextu celé písně také velice snadno srozumitelná. Naopak Třanovského překlad si zde říká o vysvětlivku pro usnadnění pochopení.

2.3 Ortografie

Překládané eseje jsou psané v poměrně specifické grafické úpravě. Hlavní zajímavostí, která se při překladu do češtiny musí řešit, je Chestertonovo používání velkých písmen. V první řadě se velká písmena obecně v angličtině používají častěji než v češtině, a to i konkrétně u témat, která v těchto textech autor rozebírá. Slova jako „Catholic,“ „Protestant“ či „Christian“ se píše s velkým písmenem. Z druhé má angličtina také silnou tradici používání velkých písmen i tam, kde to nenařizuje gramatika. Velmi často se tak dělo ještě ve viktoriánské době, z níž Chesterton vychází. Vzhledem k Chestertonově důrazu na tradici a na používání jevů jazyku přirozených (viz aliterace), je více než pravděpodobné, že záměrně na tuto tradici navazuje a používá ji svým vlastním způsobem. Velká písmena používá skutečně zhusta, objevují se téměř v každé druhé větě vždy, když chce Chesterton něco zdůraznit. Důvody tohoto zdůraznění se různí – často jde o ironizaci, v některých případech jde až o personifikaci určitých konceptů, již často doprovází i použití sloves obvykle popisujících lidskou aktivitu, a v neposlední řadě jsou zde autorovy důvody ideologické. Chesterton často velké písmeno používá pro obecná slova jako „Faith,“ „Religion,“ „Church“ bez upřesnění, přičemž použitím velkého písmene tuto víru, náboženství či církev identifikuje jako křesťanskou a konkrétně katolickou. Jinými slovy, nejde o víru obecně, jde o víru s velkým V, o jedinou pravou Víru. Kombinace všech těchto užití velkých písmen vytváří text velice specifický a vzhledem k odlišnému charakteru češtiny bylo nutné činit určité úpravy. Zachování všech velkých písmen nebylo možné, protože by to v češtině odporovalo gramatickým pravidlům a překladový text by českému čtenáři připadal podivnější než původní text britskému čtenáři; čtenář by se také mohl domnívat, že jde o gramatické chyby, což by poškodilo autorovu pověst. Na druhou stranu úplné smazání velkých písmen či jejich nahrazení kurzívou z mého hlediska také není ideální řešení, protože se tím smaže jednak ozvláštňující prvek autorského stylu a jednak dílem i význam určitých slov. V případě zmiňovaného slova „víra“ by se musel přidat přívlastek „křesťanská“ či „katolická,“ ale

stále by zde chyběl element oné jedinečnosti, pravosti a důležitosti, který jí Chesterton dle mého výkladu velkým písmenem připisuje. Rozhodla jsem se tedy přistoupit k určitému kompromisu, kdy slova, která se v angličtině běžně píší s velkým písmenem a v češtině s malým, jsou v překladu psána s malým písmenem (např. „katolík,“ „protestant“). Naopak v případech, kdy slovo nabývá jedinečného významu a důležitosti, je velkým písmenem konkretizováno, personifikováno či ironizováno, je velké písmeno zachováno. Velká písmena se tedy v překladu vyskytují mnohem méně, ale stále dodávají textu určitou odlišnost. Následující tři příklady ukazují tři hlavní důvody zanechání velkého písmene.

V prvním případě jde především o konkretizaci slov „církve“ a „autorita.“ Přestože slovo „církve“ se vyskytuje v textu ještě mnohokrát a v originálu je psáno s velkým písmenem, v překladu je toto jediný případ, kdy je psáno s písmenem velkým. Jde v tomto případě jasně o církev katolickou a podle Chestertona pravou církev. Kdyby bylo v překladu malé písmeno, hrozí, že si to čtenář vyloží jako kterákoli církev obecně. Pokud bychom přidali identifikátor „katolická,“ vyznívá to, jako bychom se na ni dívali zvenčí, nikoli zevnitř z pohledu autora, a odpadl by prvek nadřazenosti této církve vůči ostatním. Totéž můžeme říct o slově „Autorita“; nejde o autoritu obecně, jde o konkrétní autoritu katolické církve, kterou jí svěřil sám Kristus. Tato věta se navíc nachází v závěru eseje a shrnuje celou jeho myšlenku, jde o vygradování argumentu, proto je zde důvod pro větší důraz.

It is the simple fact that the moment men began to contradict the Church with their own private judgment, everything they did was incredibly ill-judged; that those who broke away from the Church's basis almost immediately broke down on their own basis; that those who tried to stand apart from Authority could not in fact stand at all. (EN, s. 33)

Spočívá v tom, že jakmile začnou lidé odporovat Církvi a na vahách proti ní stavět svůj osobní úsudek, jejich jednání se stává neuvěřitelně neuváženým; že těm, kteří se z jejích základů vytrhnou, se téměř okamžitě zhroutí základy sebe sama; že ti, kteří se pokusili stát stranou Autority, se nezvládli postavit vůbec. (P1, s. 4)

Je to prostá skutečnost, že jakmile lidé začali církvi odporovat svými vlastními osobními názory a úsudky, vše co podnikali bylo neuvěřitelně špatně promyšlené a posouzené. Ti, kdo se odrhli od základu církve se na svém vlastním základě brzy zhroutili, ti kdo se pokusili obstát sami o sobě se vlastně nedokázali a nesvedli ani postavit. (P2, s. 5)

Ve druhém překladu se v tomto úseku velká písmena úplně ztrácí, což platí pro tuto esej („Náboženství zkamenělin“) obecně. Jde o legitimní krok, který klade větší důraz na českou literární a překladovou normu spíše než na věrnost autorově stylu. Vzhledem

k tomu, že v ostatních esejích k úplnému vymýcení velkých písmen podobným způsobem nedochází, je překlad poněkud nekonzistentní.

V následujícím příkladu je velké písmeno odůvodněno ironií. Přestože v původním textu se velké písmeno vyskytuje při každém výskytu „future“ či „futurism,“ v překladu se tak děje pouze napoprvé, kdy je také ironie nejsilnější. Druhý překlad naopak v této eseji zachovává velké písmeno ve všech těchto případech. Je ovšem zajímavé, že ve zbytku tohoto eseje („Kapitulace před sexem“) velká písmena maže jak tam, kde se v angličtině píšou velká písmena podle gramatiky, tak u těch, která si tam Chesterton přidává sám, ovšem v tomto jediném úseku zůstávají, což působí poněkud rušivě.

The same sort of progressives are always telling us to have a trust in the Future. As a fact, the one thing that a progressive cannot possibly have is a trust in the Future. He cannot have a trust in his own Future; let alone in his own Futurism. (EN, s. 39)

Pokrokáři tohoto typu nám neustále opakují, že máme věřit Budoucnosti. Důvěra v budoucnost je ale ve skutečnosti to jediné, co takový pokrokář nikdy mít nemůže. Nemůže věřit ani své vlastní budoucnosti, natožpak svému futurismu. (P1, s. 8)

Titíž pokrokáři nám vždycky tvrdí, že doufají v Budoucnost. Pravda je přitom taková, že jediné v co nemůže příznivec pokroku skládat naději je Budoucnost. Nemůže důvěřovat ve svou vlastní Budoucnost, natož pak ve svůj vlastní Futurismus. (P2, s. 11)

V posledním příkladu jde o užití velkého písmena, kterým Chesterton dodává danému konceptu na váze a snaží se jej udělat hmatatelnějším, jako by to bylo skutečné místo, kam můžeme utéct. V překladu jsou velká písmena zachována a podpořena personifikací za pomoci obratu „uniknout do něčí náruče.“ Druhý překlad zde opět obě velká písmena maže, ač ve zbytku eseje („Studna a mělčiny“) je na jiných místech ponechává. Je možné, že zde překladatel používá podobný postup jako já, akorát se neshodneme na tom, která slova stojí za to ponechat s velkým písmenem a která ne.

Those who leave the tradition of truth do not escape into something which we call Freedom. They only escape into something else, which we call Fashion. (EN, s. 57)

Ti, kdo opustí tradici pravdy, neuniknou ke Svobodě. Uniknou pouze do náruče něčeho jiného, a to do náruče Módy. (P1, s. 21)

Lidé opouštějící tradici pravdy neunikají do něčeho, čemu říkáme svoboda. Unikají pouze do čehosi jiného, čemu říkáme móda. (P2, s. 25)

V obou překladech každopádně mnoho Chestertonových velkých písmen mizí, např. u slov typu „Atheism,“ „Communism,“ „State,“ „Court,“ „Nation,“ „Opposition.“ Některá ovšem zůstávají, aby byl alespoň naznačen autorův styl. Která písmena by měla zůstat velká už záleží na interpretaci konkrétního překladatele a postoji redaktora a nakladatelství.

Chesterton také na několika místech používá kurzívu pro zdůraznění určitého slova. Podle české překladové normy se kurzíva většinou maže a nahrazují ji prostředky lexikální. Domnívám se ovšem, že i v tomto případě stojí za to se v tomto textu od normy odchýlit, jelikož v oněch několika málo případech, kdy je kurzíva použita, napomáhá lepšímu pochopení textu, který je velice náročný. Ne vždy je také ideální nahrazovat kurzívu lexikálními výrazy – například v následující větě bychom kurzívu mohli nahradit slovem „právě,“ ale tato důrazová slova se v překladu už i tak vyskytují velice často a hrozí nebezpečí, že by jimi text byl zaplevelen. Druhý překlad kurzívu vůbec nepoužívá.

To-day *this* is the way the world is going, if there is any such thing. (EN, s. 35)

Dnes se tedy svět ubírá *touto* cestou, pokud něco takového vůbec existuje. (P1, s. 6)

To je dnes směr a cesta, kam svět spěje, pokud něco takového existuje. (P2, s. 7)

Dalším poměrně specifickým prvkem Chestertonova stylu je používání středníku. Chesterton s tímto interpunkčním znaménkem zachází vsutku velkoryse a těžko by člověk hledal souvětí, ve kterém se nevyskytuje. Je zajímavé, že středník si oblíbil také Chestertonův obdivovatel Karel Čapek. Česká gramatika je vůči středníku mnohem restriktivnější než ta anglická a v překladu bylo tedy nutné část středníků eliminovat. V případech, kde zachován být mohl, zachován byl. Tam, kde ne, byl buď nahrazen vhodnou spojkou a čárkou nebo jiným interpunkčním znaménkem. Použitím čárky souvětí nabývá větší plynulosti a při čtení nedochází k pozastavení, takže v některých případech figuruje v mém překladu namísto čárky pomlčka:

Life in itself is not a ladder; it is a see-saw. (EN, s. 36)

Život sám o sobě není žebřík – je to houpačka. (P1, s. 6)

Sám život není žebřík, ale houpačka. (P2, s. 7)

V jiných případech je zase věta v místě středníku rozseknuta tečkou na věty dvě:

If, that is, it is ever reversed; and these people really have nothing except a purely mystical faith to suggest that it ever will be reversed. (EN, s. 37)

Pokud se tedy vůbec vše zvrátit podaří. A tito lidé opravdu nemají v rukou nic, co by napovídalo, že to půjde, nic než čistě mystickou víru. (P1, s. 7)

A to tehdy, pokud se jí kdy podaří zvrátit. A tihle lidé se mohou obrátit jen k ryze mystické víře, že k takovému zvratu vůbec někdy dojde. (P2, s. 8)

Nebo je v případech, kdy je to vhodné, použita dvojtečka:

I am really more hopeful in being what they would call more hopeless; for I suspect that pretty nearly everything is eventually reversed. (EN, s. 37)

Já osobně nacházím naději v tom, co by oni nazvali spíše beznadějí: domnívám se totiž, že prakticky téměř všechno zvrátí čas. (P1, s. 7)

Já mám ve skutečnosti větší naději v tom, co oni označují za větší beznaděj. Domnívám se totiž, že nakonec se zvrátí a převrátí skoro úplně všechno. (P2, s. 8)

Druhý překlad zaujímá ke středníku mnohem radikálnější postoj a v celém zkoumaném textu ho eliminuje s výjimkou jediného použití v jedné větě:

Jak jsem řekl, došlo k řadě dalších obecnějších porážek útoků na víru; o každém z nich by bylo snadné napsat dlouhou esej, tím delší, čím byla základní pravda v dané věci dokonalejší a universálnější. (P2, s. 27)

Opět se jedná o odchýlení od stylu autora, ačkoli zde myslím nelze zcela argumentovat současnou českou překladovou normou, poněvadž čeština středníky má a používá je, a dokonce je používá, opět velmi osobitě, právě Karel Čapek – literát, který byl Chestertonovi stylem a vyjma katolictví do jisté míry i zaměřením pravděpodobně nejbližší.

Co se týče grafické úpravy tohoto textu, je to otázka poměrně komplexní a náročná. Vyžaduje, aby překladatel zaujal poměrně radikální postoj ať už jedním směrem (vymazání autorova stylu) či druhým (porušení překladové normy). V případě vydání textu by se na tomto rozhodnutí mohlo podílet i konkrétní nakladatelství, které může mít pro tyto případy vlastní interní normy.

2.4 Literární jazyk G.K. Chestertona

Toto Chestertonovo dílo je staré už více než sedmdesát let a nabízí se tedy otázka, zda nepoužívat prostředků archaizace. Vzhledem k tomu, že text je určen pro moderní

publikum a jakožto apologetika cílí na ovlivnění čtenáře, je spíše vhodnější použití současného jazyka, který nebude čtenáři připadat nepřirozený. Vzhledem k Chestertonově elegantnímu slohu a jisté kulturní konzervativnosti jsem se rozhodla pro vyšší styl. V některých ohledech bylo toto rozhodnutí motivováno i gramatickou nutností. Chesterton za sebe velice rád řetězí řadu vět, a pokud nechceme všechna souvětí autorovi rozdělovat nebo neustále opakovat „který“ a „že,“ nemáme jinou možnost než se místy uchýlit k lehce zastaralému „jenž.“ Podobně v překladu například preferuji zájmeno „toto“ před „tohle,“ nevyhýbám se použití spojek „či“ a „leč“ nebo zájmena „zde.“ Pravopis ovšem používám současný. Naopak paralelní překlad textu dodává určitou archaizující patinu právě zastaralým pravopisem. Za hlásku „t“ vkládá „h“ ve slovech jako „theorie“ či „atheista,“ hlásku „z“ nahrazuje „s“ ve slovech typu „metafysika,“ „krise,“ „positivně.“ U vybraných slov tak činí konzistentně, nicméně u jiných slov, například „pozice“ (archaická verze je „posice“) tak nečiní. Jako příklad archaizace funguje také samotný název sedmi úvodních esejů: „Šestero mých obrácení.“ Zde dochází k archaizaci jak použitím už poněkud zastaralého výrazu „šestero,“ tak inverzí slovosledu. Oproti zbytku překladu, který má spíše tendenci exotizační, zde překladatel také používá český výraz „obrácení.“ Po konzultaci s vedoucí práce jsem se rozhodla ve svém překladu naopak pro použití názvu „Mých šest konverzí,“ aby se zamezilo případnému nedorozumění vzhledem k vícero významům slova „obrácení.“

Dalším zajímavým jevem je četné použití spojky „and,“ často v pozici na začátku věty či souvětí. Podle S. Jarvise jde o prvek rychlosti a nezastavitelnosti proudu myšlenek a Chesterton jím napodobuje orálně předávanou epickou báseň nebo příběh vyprávěný dítětem. Tento prvek je typický pro veškerou orální epickou tradici, včetně Bible. Jarvis také upozorňuje na Chestertonovu tendenci k parataktickému řetězení větných členů a řazení vět do souvětí i několika souvětí za sebe. (Jarvis 2018, s. 307) Souřadnost vět vzniká také hojným užíváním středníků. Kvůli jiným gramatickým pravidlům u středníků se větná souřadnost často mění v podřadnost, ale co se týče spojky „a,“ oba překlady tento stylistický prvek do určité míry zachovávají. V mém překladu se tato spojka vyskytuje o něco častěji a konkrétně na začátku věty se objevuje sedmatřicetkrát, zatímco ve druhém překladu jednadvacetkrát. V obou překladech jde o prvek stylisticky významný.

2.4.1 Větná skladba

Jak již bylo zmíněno v kapitole o ortografii, Chesterton velice často používá středník a s jeho pomocí tvoří dlouhá souvětí. Vzhledem k tomu, že v některých případech v češtině středník použit nelze, dochází v překladu často k intelektualizaci. Středník je nahrazován spojkami, které explicitují vztahy daných vět v souvětí.

Dalším rysem typickým pro tohoto autora je opakování – a to jak na úrovni slov, tak větných struktur, jak je vidět na následujícím příkladu:

I do not feel any contempt for an atheist, who is often a man limited and constrained by his own logic to a very sad simplification. I do not feel any contempt for a Bolshevik, who is a man driven to the same-negative simplification by a revolt against very positive wrongs. (EN, s. 108)

Neopovrhují ateistou; je to většinou člověk, jehož vlastní logika ho omezuje a poutá k velmi smutnému zjednodušení. Neopovrhují bolševikem; je to většinou člověk, kterého k tomu samému chmurnému zjednodušení dohnala revolta proti jasným křivdám. (P1, s. 24)

Necítím žádné pohrdání vůči ateistovi, což je velmi často muž vlastní logikou omezovaný a vázaný velmi smutnými zjednodušeními. Necítím žádné opovržení vůči bolševikovi, kterého vzpoura proti velmi pozitivně existujícím křivdám dohání ke stejně negativním zjednodušením. (P2, s. 28)

V obou překladech je zachována paralelní struktura vět, ač jiným způsobem. Tento typ strukturálního opakování se v textu objevuje velice často. Přestože je čeština na opakování slov obecně citlivější než angličtina, u Chestertona jde o promyšlenou strategii, která navíc může čtenáři pomoci náročnému textu lépe porozumět. Z tohoto důvodu jsem se tento jev snažila přenést i do češtiny. Chestertonovy paralelismy často nejsou takto přímé, ale obsahují určité variace, jako u těchto dvou vět, kde jsem kurzívou, vytučením a podtržením zdůraznila opakované úseky:

And it is a general rule, touching what is called modern thought, that *while* the questions are **often** really deep, the answers are **often** decidedly shallow. And it is perhaps even more important to remark that, *while* the questions are in a sense eternal, the answers are in every sense ephemeral. (EN, s. 56)

Struktura obou vět začíná spojkou „and,“ následuje úvodní věta, potom věta týkající se otázek a nakonec věta týkající se odpovědí. V obou souvětích se opakuje spojka „while,“ v první větě se opakuje příslovce „often“ a ve druhém souvětí dochází k zrcadlovému obrácení slovního obratu „in a sense“ na „in every sense.“ Ve druhém souvětí navíc dochází k aliteraci „eternal“ a „ephemeral,“ které vůči sobě také stojí v protikladu.

A co se týče moderního myšlení: *zatímco* kladené otázky **většinou** míří hluboko, odpovědi jsou **většinou** jednoznačně povrchní. A možná je ještě důležitější poznamenat, že *zatímco* ony otázky jsou v jistém smyslu věčné, odpovědi moderního myšlení jsou v každém smyslu slova pomíjivé. (P1, s. 21)

Ve svém překladu jsem zachovala stejnou strukturu vět i opakování spojek a slovního obratu. Zachovat aliteraci u dvojice „věčné“ – „pomíjivé,“ se mi nepodařilo, nicméně ji kompenzuje aliterace mezi posledními slovy obou souvětí „povrchní“ – „pomíjivé“ a přirozená aliterace slov „otázky“ – „odpovědi.“

To říká, že i *zatímco* otázky, které klade jsou **často** velmi hluboké, odpovědi bývají **začasté** velice mělké. A možná ještě důležitější je poznamenat, že *zatímco* otázky jsou svým způsobem věčné, odpovědi jsou v každém ohledu efemérní. (P2, s. 25)

Paralelní překlad míru opakování omezuje, pravděpodobně z obavy, že by na češtinu bylo příliš silné. Dochází k eliminaci jedné spojky „a“ a k variaci z „často“ na „začasté“ a k použití různých slovních obrátů ve druhém souvětí, což efekt paralelismu poněkud oslabuje. Z lexikálního hlediska je také otázkou, zda je vhodné použít slovo „efemérní,“ které je v češtině výrazně méně používané než v angličtině a je mnohem příznakovější. Na druhou stranu se ovšem pokouší udržet metaforu hloubky a mělčin, odkazující na název a závěr eseje. Bohužel naráží na problém Chestertonova využití dvojího významu slova „shallow,“ tedy „mělký“ a „povrchní,“ který bohužel v češtině nefunguje a řešení tedy vyznívá neidiomaticky.

Ani já jsem se opakování originálu nedržela vždy, jelikož by to mohlo vyznít neobratně:

I could not cease to be a Catholic, except by becoming something more narrow than a Catholic. (EN, s. 60)

Nemohl bych přestat být katolíkem, aniž bych se stal něčím omezenějším. (P1, s. 23)

V některých případech zase nahrazuji opakování jiným prostředkem, například chiasmem:

The same sort of progressives are always telling us to have a trust in the Future. As a fact, the one thing that a progressive cannot possibly have is a trust in the Future. (EN, s. 39)

Pokrokáři tohoto typu nám neustále opakují, že máme věřit Budoucnosti. Důvěra v budoucnost je ale ve skutečnosti to jediné, co takový pokrokář nikdy mít nemůže. (P1, s. 8)

Titíž pokrokáři nám vždycky tvrdí, že doufají v Budoucnost. Pravda je přitom taková, že jediné v co nemůže příznivec pokroku skládat naději je Budoucnost. (P2, s. 11)

Zrcadlové obrácení větné struktury druhé věty oproti té první umožňuje uzpůsobit slovosled tak, aby se réma dostalo na konec věty a byl na něm větší důraz.

2.4.2 Zvukomalba

Kromě reálií či použití velkých písmen je v Chestertonových textech dalším jazykovým pojítkem s minulostí aliterace. Ta byla ve staré angličtině používána místo rýmu a až do pozdního středověku byla důležitou součástí struktury verše; stejně tak se hojně vyskytuje i ve středověké próze. Od patnáctého století ovšem ustupuje do pozadí a proměňuje se spíše v poetický prostředek používaný k dosažení zvláštního efektu. (A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory, 2013) Často ji najdeme v jazykolamech a v poezii nonsensu, se kterou měl Chesterton také zkušenost. Není tedy přílišným překvapením, že ji uplatňuje i ve své próze. V první eseji této překládané sbírky „An Apology for Buffoons“ se tímto tématem také explicitně zabývá: jeden z kritiků o jeho díle prohlásil, že Chesterton používá příliš aliterace. Chesterton souhlasí, ale namítá, že pokud by ji chtěl omezit, musel by se aliteraci úmyslně vyhýbat, protože angličtina k ní přímo strhává a jakožto řečnický prostředek se projevuje v lidovém mluveném jazyce, v pořekadlech, příslovích, ve verších, sloganech atd. (Chesterton, *The Well and the Shallows*, 1935, s. 13–14) Na zvukovou stránku Chestertonovy tvorby upozorňuje i R. E. Tippin: „ve svých esejích prioritizuje významotvorný potenciál zvukové stránky. Zvuk se stává gravitačním polem, které vytváří oběžné dráhy a střety idejí, které jsou si jinak cizí.“²⁵ (Tippin 2019, s. 401)

Čeština sice aliteraci používá také, ale v mnohem menším měřítku. Zároveň zde nemá ani takovou tradici jako v angličtině a její použití tedy neodkazuje na dlouhou jazykovou a literární historii. Tento fakt sám o sobě ale neznamená, že by ji měl překladatel zkrátka z autorova stylu smazat. Je mnoho případů, kdy použít aliteraci a zároveň zachovat stejný

---

²⁵ Vlastní překlad. Původní znění: „Here, and throughout his essays, he privileges the meaning making potential of the sonic. Sound becomes a gravitational field causing the orbit and collision of notions otherwise alien to one another.“

význam zkrátka nelze, například u slovního spojení „independent intellectuals“ (EN, s. 50). V takových případech oba překlady upřednostňují význam a oba překládají jako „nezávislých intelektuálů“ (P1, s. 16; P2, s. 19). Na mnoha místech, kde aliteraci používá Chesterton, se v češtině použít nedá, ale naopak se člověku mohou naskytnout příležitosti ji vložit na jiných místech a částečně tak ztráty kompenzovat. Někdy se vyskytne (podobně jako to Chesterton tvrdí o angličtině) v zásadě náhodou a přirozeně, například u překladu „modern prayers“ (EN, s. 44) jako „moderní modlitby“ (P1, s. 12; P2, s. 15). V jiných případech jsem se aktivně snažila používat synonyma nebo částečná synonyma za účelem aliterace. Jako příklad mohu uvést obrat „soothed and flattered“ (EN, s. 30), který překládám jako „lahodilo či lichotilo“ (P1, s. 2), zatímco druhý překlad jako „uklidněn a polichocen“ (P2, s. 2). Podobně je tomu i v případě „dreary amusement“ (EN, s. 48), u něhož jsem se rozhodla pro variantu „Postačí jen poněkud trpce, leč pobaveně mezi řečí prohodit“ (P1, s. 15), zatímco druhý překlad pro „s bezútešným pobavením“ (P2, s. 18). Druhý překlad strategii kompenzace příliš nepraktikuje, spíše jen v již zmíněných přirozených případech. Na druhou stranu se ale více soustředí na udržení alespoň některých aliterací tam, kde je má i Chesterton:

restrained from that rash step (EN, s. 29)

kdyby mě od takového zbrklého kroku nedržela (P1, s. 2)

že mě od tak ukvapeného kroku uchránila (P2, s. 2)

Druhý překlad opakuje počáteční „u,“ zatímco ve vlastním překladu se pokouším napodobit efekt aliterace konsonancí u hlásek „r“ a „k.“ Podobně vypadá i následující příklad:

Electrons for the Elect, or For Priest and Proton (EN, s. 51)

S elektrony za spasením nebo *Ve jménu Otce i Protonu* (P1, s. 17)

„Valence pro vyvolené“ nebo „Za pátery a protony“ (P2, s. 20)

Druhý překlad vynalézavým způsobem zachovává aliteraci nahrazením elektronů valencí a použitím hovorového „páter“ místo „kněz.“ Sama jsem se textu držela volněji a snažila se soustředit spíše na chytlavost sloganu. U prvního se mi nakonec podařilo i určitou aliteraci udržet, ve druhém sloganu jsem na ni rezignovala a raději použila slovní hříčku referující ke křesťanské trinitární formulí „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“

V obou překladech jsou v oblasti zvukomalby určité ztráty, což je v případě aliterace běžné. Základní strategie, jak se s problémem aliterace vypořádat, se u překladů liší. Můj překlad se snaží aliteraci kompenzovat na jiných místech a druhý překlad se spíše

soustředí na zachování alespoň některých výskytů aliterace, ač v menší míře, přičemž obě strategie jsou opodstatněné a funkční.

2.5 Metajazykovost a mnohoznačnost

Při překladu starších děl překladatel čelí nejen mezijazykové bariéře, ale také časové, se kterou se musí popasovat i rodilý mluvčí. Slova v průběhu času mění svůj význam a překladatel musí dílo určitým způsobem na základě vlastních jazykových a kontextových znalostí interpretovat. (Steiner 1976, s. 29) U Chestertona je překladatelova práce ztížena ještě o fakt, že autor na sebe vrství různé významy určitého slova – některé z nich v jeho době aktuální, některé už tehdy spíše zastaralé. Podle Mony Baker mají slova „rozmlžené okraje“ a různých významů nabývají pouze v různých kontextech. (Baker 2002, s. 17) Chesterton této „rozmlženosti“ využívá a staví vícevýznamová slova do průsečíků daných významových kontextů. Výsledkem je, že i ve zcela běžných slovech se vynořují jejich staré významy, ozývá se v nich jejich latinský či anglosaský původ a konotace s ním spojené.

Jde v zásadě o podobný princip jako Chestertonovo použití určitých metafor – nejprve se zdá, že autor hovoří o něčem obyčejném a veselém, ale po několika řádcích se čtenář najednou propadá do hlubin filozoficko-teologické metafory. Jako příklad uvádím Chestertonovo užití slova „popular“:

There were other complications, of course; the Court had never been quite **popular**; the Dictatorship had not, I think, been imaginative about the curious problem of Catalonia; but all this did not effect the profound and **popular** Catholic change. (EN, s. 54)

If the Parliamentary system was a **popular** system, this was **popular**. (EN, s. 55)

Byly zde samozřejmě další komplikace; dvůr nikdy **mezi lidmi nijak zvlášť oblíbený** nebyl; diktatura podle mě neprokázala dostatečnou představivost ohledně onoho zvláštního problému Katalánska; ale nic z toho nemělo žádný vliv na hlubokou a **mezi lidmi rozšířenou** katolickou proměnu. (P1, s. 19)

Pokud je parlamentní systém **postaven na hlasu lidu**, pak **lid promluvil**. (P1, s. 19)

Samozřejmě tu byly i jiné komplikace, královský dvůr zrovna **populární** nebyl, diktatura myslím neprojevila obzvláštní představivost ohledně zvláštního problému s Katalánskem, to vše ale nemělo vliv na hlubokou a **populární** katolickou změnu. (P2, s. 23)

Pokud byl parlamentní systém systémem **lidovým**, pak tohle bylo **lidové** vítězství.
(P2, s. 24)

Chesterton několikrát opakuje slovo „popular,“ přičemž ho používá v obou významech: „liked, enjoyed, or admired by many people or by most people in a particular group“ i „involving or relating to ordinary people or to all the people who live in a country or area.“ (Cambridge Dictionary, 2024) Do češtiny ho tedy můžeme přeložit jako „populární“ (což dělá druhý překlad v prvním úseku), „oblíbený“ (použito v mém překladu jednou v prvním úseku), a nebo nějakou variací na „lidový“ (ve druhém úseku druhého překladu). Zde záleží na interpretaci. Oba překlady se shodují, že ve druhém úseku jde spíše o význam „lidový,“ zatímco v prvním úseku se řešení trochu liší. V zájmu udržení opakování stejného slova jsem se soustředila na kořen „lid“ a zachovala ho v nějaké formě ve všech případech. Druhý překlad volí strategii opakování vždy téhož slova v rámci jednoho úseku.

K určité interpretaci a specifikaci muselo dojít i v následujícím úryvku, kde může slovo „apparent“ být použito jak ve významu „zřejmý,“ tak „zdánlivý.“ Vzhledem k tomu, že angličtina pracuje s mnohoznačností více než čeština, a u tohoto slova nelze najít ekvivalent, který by tyto dva významy spojoval, překladatel se musí na základě nejbližšího kontextu i širšího kontextu Chestertonovy tvorby rozhodnout, který z nich upřednostní:

There was a time when men of my sympathies felt even tragically the quarrel between the Republic and the Church; the **apparent** misunderstanding between political equality and mystical authority. (EN, s. 60)

Jednu dobu lidé mého vyznání vnímali roztržku mezi Republikou a Církví – onen zřejmý konflikt mezi politickou rovností a mystickou autoritou – jako tragédii.
(P1, s. 23)

Byly doby, kdy lidé s podobným cítěním jako já měli až tragické pocity ze sváru mezi republikou a církví, z očividného nedorozumění mezi politickou rovností a mystickou autoritou. (P2, s. 27)

K určité specifikaci významu jsem se rozhodla i u následující věty:

First the Great War; then the paradox of Fascism in Italy; then the parody of Fascism in Germany. (EN, s. 34)

Nejprve Velká válka; potom paradox fašismu v Itálii; potom **hrůzná** parodie fašismu v Německu. (P1, s. 5)

Neprve velká válka, pak paradox italského fašismu a potom parodie německého fašismu. (P2, s. 6)

Přestože zde překlad přidává do textu něco, co v něm explicitně uvedeno není, domnívám se, že pro čtenáře, který s Chestertonovou tvorbou ani jeho názory není dobře obeznámený, by mohl slovní obrat „parodie fašismu v Německu“ vyznít nejednoznačně. Dokonce by si to čtenář mohl vyložit jako zlehčování situace v hitlerovském Německu, což Chesterton na mysli nemá.

Chesterton se často zabývá samotným jazykem a jeho použitím. Díky tomu vznikají četné slovní hříčky, jimiž se bude zabývat následující kapitola. Jazyku se ovšem dovolává i za účelem osvětlení argumentu či zdůraznění jeho pointy:

For the word "secular" does not mean anything so sensible as "worldly." It does not even mean anything so spirited as "irreligious." To be secular simply means to be of the age; that is, of the age which is passing; of the age which, in their case, is already passed. There is one tolerably correct translation of the Latin word which they have chosen as their motto. There is one adequate equivalent of the word "secular"; and it is the word "dated." (EN, s. 58)

Význam slova „sekulární“ totiž není nic tak rozumného jako „světský.“ Nespočívá ani v něčem tak kurážném jako „nenáboženský.“ Býti sekulárním zkrátka znamená být člověkem své doby; tedy doby, která pomíjí; doby, která v jejich případě už pominula. Existuje jeden víceméně správný překlad onoho latinského slůvka, které si vybrali za své motto. Existuje jeden adekvátní ekvivalent slova „sekulární“ – a tím je „zastaralý.“ (P1, s. 22)

Slovo „sekulární“ totiž neznámá nic tak rozumného jako „světácký“. Neznámá to ani nic tak vášnivého jako „bezbožný“. Být sekulární prostě znamená jít s dobou, tedy s dobou, která pomíjí, nebo v jejich případě, už minula. Existuje jeden snesitelně správný překlad latinského slova, které si vzali za své motto. Existuje jeden odpovídající ekvivalent slova sekulární a to je slovo „zastaralý“. (P2, s. 26)

Zde nebyl překlad příliš náročný, jelikož čeština stejně jako angličtina přejala slovo „sekulární“ z latiny a jeho význam je tedy stejný. Zároveň se používá ve stejném významu jako v angličtině, tedy významu, který Chesterton rozporuje, takže výsledný efekt překvapení a zdůraznění pointy argumentu je v češtině zachován.

2.5.1 Slovní hříčky

Jak píše R. E. Tiffin, „ingredience bezděčné vážnosti – slovní hříčky, vnitřní rýmy, různé formy paralelismu a méně očividné typy dvojsmyslu – opepřují téměř každou stránku

Chestertonových esejů a knih.²⁶ (Tippin 2019, s. 13) I v těchto osmi esejích lze nalézt celou řadu slovních hříček a her se slovy. V předešlé kapitole jsem zmiňovala některé případy Chestertonova využití mnohoznačnosti, nyní se budu zabývat těmi případy, kde je nejednoznačnost rozvedena a rozšířena.

Pravděpodobně nejnáročnější slovní hříčkou, na níž jsem narazila, je následující případ:

Not certainly the popular and eloquent Dean of Bumblebury, who is so Broad and yet so High. Certainly not the charming and fashionable Vicar of St. Ethelbald's, who is so High and yet so Broad. Still less the clergyman helping in the same parish, who is frankly Low. (EN, s. 45)

Jde o hru se slovy „Broad,“ „High“ a „Low,“ které odkazují ke třem proudům anglikánské církve. High church je nejbližší katolické církvi, Broad church je takzvaně mainstreamový liberální proud a Low church má nejbližší k ostatním protestantským církvím. Zároveň jsou evokativní a vytvářejí v mysli čtenáře komický zjev daných duchovních. V případě „low“ duchovního slovo vykresluje jako přízemního či podlého. Řešení vypadá následovně:

Určitě to není ten oblíbený a výřečný děkan z Hňupoňova, který si zakládá na všeobjímající šíři a stojí si tak vysoko. Není to ani ten okouzující a všemi žádaný vikář od sv. Ethelbaldy, který je tak vysoce postavený, a přece si zakládá na své šíři. A už rozhodně to není ten duchovní, co v té farnosti vypomáhá, protože ten je zkrátka povahy nízké. (P1, s. 13)

Rozhodně ne populární a výmluvný děkan z Dutoslova, který je tak široký, až je vysoký. Jistě ne ten okouzující a oblíbený vikář od sv. Ethelbaldy, který je tak vysoký až je široký. A ještě méně pomocný duchovní z téže farnosti, který je upřímně nízký. (hříčky s High, Broad a Low Church, různými tábory v anglikánské církvi. pozn. překl.). (P2, s. 15)

Oba překlady nějakým způsobem lokalizují název „Bumblebury,“ jehož základem je slovo „bumble,“ tedy blábolit, počínat si zmateně, dělat hlouposti. V mém překladu se název skládá ze dvou částí, podobně jako v originále – ze slova „hňup“ a přípony „-ov“ typické pro české místní názvy. Druhý překlad se zaměřuje spíše na význam blábolení a spojuje „dutě“ a „slovo.“ Oba překlady také ponechávají v české verzi sv. Ethelbaldy, což zachovává anglický kolorit. Co se týče slovní hříčky s názvy církevních proudů,

---

²⁶ Vlastní překlad. Původní znění: „The ingredients of unconscious seriousness — the pun, internal rhyme, and various forms of parallelism, and less obvious forms of equivocation — spice almost every page of Chesterton's essays and books.“

snažila jsem se ve svém překladu zachovat vizuální a morální významy a asociace tak, aby hříčka byla alespoň trochu vtipná i bez znalosti církevních proudů. Pro českého čtenáře samozřejmě nebude tak zřejmé, že jde o názvy církevních proudů, nicméně High church i Broad church jsou zmiňovány už v předchozích esejích a v obou případech jsou přeloženy do češtiny. Ve vysvětlivce jsou zároveň tyto skutečnosti osvětleny. Druhý překlad se drží originálu těsněji a zároveň hned za hříčku přidává poznámku překladatele, což usnadňuje čtenáři porozumění, ač by možná bylo lepší ve vysvětlivce více rozvést povahy daných církevních proudů, aby mohl čtenář anglickou slovní hříčku pochopit.

Další zajímavá hra se slovy se objevuje v eseji „Děti a distributismus,“ která pojednává o antikoncepci. V angličtině je nejpoužívanějším slovem pro antikoncepci „birth-control“ a Chesterton toto slovo kritizuje, protože jde podle něj nejen o eufemismus, ale zkratka o lež zakrývající skutečnou podstatu věcí. Navrhuje, že správné by mělo být spíše použití slova „Birth-Prevention“ (EN, s. 108). Převést tuto slovní hříčku do češtiny je náročné, protože v českém jazyce se nejběžněji používá právě slovo „antikoncepce,“ které by se v zásadě Chestertonově kritice vyhnulo. Jednou možností převedení hříčky by mohlo být poukázání na cizí původ slov, z nichž se „antikoncepce“ skládá, poněvadž cizost těchto slov jim ubírá na významu, člověk ani nemusí vědět, co vlastně název znamená. To by ale znamenalo udělat i rozsáhlejší změny v celé eseji. Druhý překlad používá alternativu „kontrola porodnosti“ (P2, s. 29), která se u nás také používá, ale místo zrcadlové slovní hříčky, která se sama nabízí, tedy „prevence porodnosti/porodu,“ používá slova „předcházení narození“ (P2, s. 28), což sice odpovídá záměru brutální upřímnosti, ale postrádá aspekt jazykové hravosti. Použití této možnosti pro vlastní překlad jsem zvažovala, nakonec jsem se ale rozhodla pro alternativu „Plánované rodičovství“ (P1, s. 24) a „Prevence rodičovství“ (P1, s. 24). Tento termín podle mého v textu funguje přirozeněji a více se vztahuje k jedinci, zatímco „kontrola porodnosti“ se spíše vztahuje k populaci.

Během překladu samozřejmě dochází k určitým ztrátám, zde především v oblasti aliterace, ale i jazykové hry. V některých případech se ovšem dají tyto ztráty alespoň trochu kompenzovat. V následujícím případě se například velice přirozeně naskytla možnost přidání jedné slovní hříčky navíc:

He combined, in the way that puzzles us so much, the adoration of the Cross with the abomination of the Crucifix. But at least John Knox would have exploded like dynamite, if anybody had asked him to adore the **Swastika**. (EN, s. 32)

Co nám nejde na rozum, je, že zároveň zbožňoval kříž a hrozil se krucifixu. Nicméně John Knox by alespoň vybuchl jako dynamit, kdybyste po něm chtěli, aby začal uctívat **kříž hákový**. (P1, s. 4)

Způsobem, který nás tak mate spojil uctívání Kříže se zhnusením a opovržením vůči krucifixu. John Knox by ale přinejmenším vybuchl jako dynamit, kdyby po něm někdo chtěl, aby uctíval svastiku. (P2, s. 4)

Vzhledem k tomu, že v češtině je pojmenování „hákový kříž“ častější než „svastika“ a zároveň se krásně hodí jako doplnění křížové triády, které by bylo škoda nevyužít.

Závěr

Diplomová práce představuje G. K. Chestertona jako katolického apologetu prostřednictvím překladu vybraných esejů ze sbírky *The Well and the Shallows* (*Studna a mělčiny*). Tyto eseje už sice do češtiny přeloženy byly, ale jde o překlad pracovní, nepřilíš kvalitní a místy až nesrozumitelný, což je u tak zajímavého textu škoda. Jedním z výstupů této práce je tedy překlad nový, doprovázený rozsáhlými vysvětlivkami, který by v budoucnu mohl být vydán knižně. Překlad doprovází studie o životě, názorech, literárním stylu a tvorbě tohoto těžko zařaditelného britského autora. Studie se také zaměřuje na recepci Chestertona u nás, na její vývoj a na vliv tohoto autora na českou kulturní a literární scénu. Obsahuje také translatologickou analýzu překladatelských problémů a jejich řešení ve srovnání s paralelním překladem.

Komentář vznikl poměrně brzy po vyhotovení překladu a jeho vyhotovení mělo poměrně velký vliv na samotnou podobu překladu. Pro adekvátní překlad Chestertonových textů je nutné, aby překladatel načerpal poměrně dost vědomostí o Chestertonově životě, názorech a efektu jeho stylu na čtenáře. To je obzvláště důležité u apologetických textů, jelikož jejich funkce není primárně expresivní, nýbrž apelová. Vytvoření studie o autorově stylu mi velmi pomohlo ujasnit si určitá koncepční rozhodnutí a tvorba komentáře mi pomohla vydefinovat konkrétní argumenty na podporu těchto rozhodnutí.

Kromě vytvoření a následného vylepšení kvality samotného překladu skrze teoretickou studii je přínosem této práce studie o Chestertonově literárním stylu uplatněném v katolické apologetice a vyzdvižení významu Chestertona jako apologety. Přestože je zde tento autor znám především jako humorista a autor detektivek, jeho apologetická díla by si zasloužila neméně pozornosti, neboť jsou svým stylem revoluční a stala se základem pro celou řadu pozdějších apologetů. A jelikož náboženství na aktuálnosti neztrácí, neztrácí ji ani dobrá apologetika, která má potenciál vděčného uplatnění u křesťansky orientovaných čtenářů. Studie může pomoci budoucím překladatelům tohoto autora pochopit jeho teologické a filozofické základy a upozornit na důležitost stylu autora a jeho efektu na čtenáře. Pro budoucí i současné překladaře může být zajímavé i srovnání dvou paralelních překladů, které dokazuje, do jaké míry se dva různí překladaři mohou ve svých koncepčních řešeních rozcházet.

Pro mě osobně znamenalo překladatelské střetnutí s Chestertonem zatím nejnáročnější výzvu v tomto oboru. Díky tomu je ovšem také pro mě největším přínosem. Získala jsem díky němu zkušenost s myšlenkově i stylisticky náročnou esejistikou, v níž jsem musela řešit celou škálu různých problémů od interpunkce a velkých písmen přes větnou skladbu až po jazykové hříčky. Práce na Chestertonovi mi ukázala, že jako překladatelka v některých případech musím vytvořit ne úplně ortodoxní koncepci stylu a sebevědomě ji uplatnit na základě jasných argumentů. Je bohužel nevyhnutelné, že u tak osobitého spisovatele, jakým je Chesterton, dojde při překladu do jiného jazyka a jiné kultury s jinými literárními normami ke ztrátám, a to ke ztrátám významným. Nicméně předtím, než se překladatel se ztrátami smíří, měl by si uvědomit dobový kontext autora a zvážit, zda tehdy autor nevybočoval ze stylových konvencí a zda za účelem dostání věrnosti autorovi, jeho hodnotám a jeho úmyslu nestojí za to některé normy porušit.

Bibliografie

Primární literatura

CHESTERTON, Gilbert Keith (2006). *The Well and the Shallows*. San Francisco: Ignatius Press.

MOŠTĚK, Martin (2007). Drobnosti z Chestertona: malá knihovnička velmi pracovních překladů GKC. Online. Dostupné z: <https://gkch.wordpress.com/>. [citováno 2024-07-13].

Citovaná Chestertonova díla

CHESTERTON, Gilbert Keith (1903). Mr. Blatchford and my Neighbour. *Daily News*. Londýn. 14.11.1903. S. 5.

CHESTERTON, Gilbert Keith (1903). A Universal Relevance. *The Daily News*. 12.12.1903.

CHESTERTON, Gilbert Keith (1909). *Orthodoxy*. New York: John Lane Company.

CHESTERTON, Gilbert Keith (1956). *Autobiography*. Londýn: Arrow Books.

CHESTERTON, Gilbert Keith (1969). *Autobiography*. Londýn: Hutchinson.

Sekundární literatura

BAKER, Mona (2002). *In Other Words: A coursebook on translation*. Londýn: Routledge. ISBN 0-415-03086-2.

BRADBROOKOVÁ, Bohuslava (2006). *Karel Čapek – hledání pravdy, poctivosti a pokory*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1385-7.

BURGESS, Anthony (1969). Introduction. **In:** CHESTERTON, Gilbert Keith *Autobiography*. Londýn: Hutchinson, s. 3–8.

CHESTERMAN, Andrew (2016). *Memes of Translation: The spread of ideas in translation theory: Revised edition*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

COATES, John (2009). Chesterton's new style in apologetics. *Renascence: Essays on Values in Literature*. Milwaukee: Marquette University Press, roč. 61, č. 4, s. 235–251.

ČAPEK, Karel (1936). Dobrý Chesterton. *Lidové noviny*. Brno: Jaroslav Rejzek. 16.6.1936. Roč. 44, č. 300, s. 7. ISSN 1802-6265.

ČAPEK, Karel (1970). *Anglické listy*. Praha: Československý spisovatel.

ELIOT, T. S. (1936). Gilbert Chesterton by T. S. Eliot. *The Tablet*. Roč. 167, č. 5015, s. 785.

GOOD, Graham (1988). *The Observing Self: Rediscovering the Essay*. Londýn: Routledge.

HERMANS, Theo (1996). The Translator's Voice in Translated Narrative. *Target*. Roč. 8, č. 1, s. 23–48.

HOLT, Torbjørn (2013). G.K. Chesterton. **In:** *Key theological thinkers: from modern to postmodern*. Farnham: Routledge, s. 645–655. ISBN 978-1-4094-3762-8.

HURLEY, Michael D. (2012). *G. K. Chesterton*. Tavistock: Northcote House Publishers Ltd. ISBN 978-0-7463-1210-0.

JARVIS, Simon (2018). Christmas and the Superman: Chesterton's Levitations. **In:** *Thinking Through Style: Non-Fiction Prose of the Long Nineteenth Century*. Oxford: Oxford University Press, s. 298–314. ISBN 978-0-19-873782-7.

KER, Ian (2003). *The Catholic Revival in English Literature*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.

KER, Ian (2011). *G. K. Chesterton: A Biography*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-960128-8.

Kolektiv Ústavu pro českou literaturu ČSAV (1971). *Editor a text*. Praha: Československý spisovatel.

KOSATÍK, Pavel (2003). *Ferdinand Peroutka: Život v novinách (1895–1938)*. Praha: Litomyšl.

KUFNEROVÁ, Zlata (2009). *Čtení o překládání*. Jinočany: H&H. ISBN 978-80-7319-088-0.

LEVÝ, Jiří (2012). *Umění překladu*. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof. ISBN 978-80-87561-15-7.

LUKAVEC, Jan (2008). *Fanatik, prorok, či klaun? G. K. Chesterton a jeho interpreti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-166-6.

MASNEROVÁ, Eva (2002). Výhled do poválečného období. **In:** *Kapitoly z dějin českého překladu*. HRALA, Milan (ed.). Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 63–70. ISBN 80-246-0386-1.

NEWMARK, Peter (2007). A new theory of translation. *Brno studies in English*. Brno, roč. 33, č. 1, s. 101–114. ISBN 978-80-210-4559-0.

ODDIE, William (2008). *Chesterton and the Romance of Orthodoxy: The Making of GKC 1874-1908*. Oxford: Oxford university Press. ISBN 978-0-19-958201-3.

SCHMITT, Miles (1943). The Essay Style of G. K. Chesterton. *Franciscan Studies*. St. Bonaventure: St. Bonaventure University – Franciscan Institute Publications, roč. 3, č.1, 73–83.

SKOUMALOVÁ, Zdena (1994). Plagiát a překladatelský experiment. **In:** *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H, s. 210–214. ISBN 80-85787-14-8.

STEINER, George. *After Babel*. Oxford: Oxford University Press, 1976. ISBN 978-0195020489.

TIPPIN, Eric R. (2019). The Trick of Modernist Difficulty: Oscar Wilde, G. K. Chesterton and the Essay. *English Literature in Transition, 1880-1920*. ELT Press, roč 62, č. 3, s. 391–413.

TOMSKÝ, Alexander (ed.) (2006). *Moudrost a vtip G. K. Chestertona*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

TOMSKÝ, Alexander (ed.) (2007). *Úžas, radost a paradoxy života v díle G. K. Chestertona*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

VENUTI, Lawrence (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.

VĚŠÍNOVÁ-KALIVODOVÁ, Eva (2002). Období lumírovské a přelom století. **In:** *Kapitoly z dějin českého překladu*. HRALA, Milan (ed.). Praha: Nakladatelství Karolinum, s. 51–62. ISBN 80-246-0386-1.

VOČADLO, Otakar (1975). *Anglické listy Karla Čapka*. Praha: Academia.

WITTMAN, Kara a KINDLEY, Evan (eds.) (2023). *The Cambridge Companion to the Essay*. Cambridge: Cambridge University Press.

WOOD, Ralph C. (2024). G. K. Chesterton's Darkly Comedic Apologetics. *Logos: A Journal of Catholic Thought and Culture*. St. Paul: Catholic Studies at the University of St. Thomas, roč. 27, č. 1, s. 57–81.

Internetové zdroje

AHLQUIST, Dale (2024). *The Society of G. K. Chesterton*. Online. Dostupné z: <https://www.chesterton.org/>. [citováno 2024-07-10].

BELLOC, Hilaire (1940). *On the Place of Gilbert Chesterton in English Letters*. Online. Sheed and Ward. Dostupné z: <http://www.gkc.org.uk/gkc/Belloc-essay.txt>. [citováno 2024-07-09].

ERF Medien (2021). *BibleServer*. Online. Dostupné z: <https://www.bibleserver.com/CEP.B21.BKR.SNC.NIV/%C5%BDalm146>. [citováno 8.5.2021].

Slovníková hesla

Alliteration. In: *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. (2013). CUDDON, J. A. Oxford: Wiley-Blackwell.

Dago. In: *Cambridge Dictionary*. Online. Cambridge University Press. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/dago>. [citováno 2024-07-20].

Paradox. In: *Slovník spisovného jazyka českého*. Online. Ústav pro jazyk český, v.v.i., 2011. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=paradox&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [citováno 2024-11-07].

Popular. In: *Cambridge Dictionary*. Online. Cambridge University Press. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/popular>. [citováno 2024-07-20].

Sell the pass. In: *Collins COBUILD Idioms Dictionary, 3rd ed.* Online. 2012. Dostupné z: <https://idioms.thefreedictionary.com/sell+the+pass>. [citováno 2024-08-07].

Přílohy

Příloha 1 – původní text vybraných esejů ze sbírky *The Well and the Shallows*

Příloha 2 – vlastní překlad vybraných esejů

Příloha 3 – vysvětlivky k překladu

Příloha 4 – paralelní překlad z blogu, přiložen pouze na USB disku